

№6 караша
ноябрь 2021 (31)

ЗИАТ

Редактор бағаны

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан жолы - 2050»: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауында: «Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – Мәңгілік Ел идеясы» деп, халқымызды алда күтіп тұрған асқар асуларды, төтенше маңызды мақсат-міндеттерді атап көрсетіп берген еді. Осы Жолдауда Қазақстан Республикасындағы білім беру мәселесін айрықша атап көрсетіп (Қазақстан жолы – 2050. 4 бағыт. БІЛІМ ЖӘНЕ КӘСІБИ МАШЫҚ - ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ, КАДР ДАЯРЛАУ МЕН ҚАЙТА ДАЯРЛАУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒДАРЫ/Біздің жұмыстарымыздың білім беру саласындағы басымдықтары), бұл салаға жаңашылдық енгізіп, түрліше реформалауды баса айтып көрсеткен.

Кез-келген мемлекеттің болашағы оның білім және ғылым деңгейінің қаншалықты дамуына тікелей байланысты. «Ел болам десең - бесігіңді түзе» деп ұлы Мұхаң айтқандай, осы күні өсіп-жетіліп келе жатқан жас жеткіншектерге, оқушылар мен студенттерге білім берудің соңы тәсілдерін қолданып, олардың қоғамда толық азамат болып қалыптасуына ықпал ете білу керектігі күн тәртібінен түспеген мәселе.

Осы орайда «ZIAT» ғылыми-әдістемелік орталығы» ЖШС 2016 жылдың мамыр айынан бастап шығаратын «ZIAT» ғылыми-әдістемелік журналы білім беру және ғылым кеңістігіндегі инновациялық жаңалықтарды және педагогтар, студенттер, оқушылар мен мектепке дейінгі жастағы бүлдіршіндердің ғылым-танымдық еңбектерін жариялап отырмақ. Журналдың негізгі міндеті: оқушылар, студенттер және ұстаздардың түрлі тақырып бойынша жазған еңбектерін көпшілік назарына ұсыну, мұғалімдерге білікті педагог ретінде қалыптасуға жәрдемдесу, ғылымдағы әр деңгейдің арасында қарым-қатынасты нығайтуға әрекет ету. Журнал мектепке дейінгі мекемелерден бастап жоғары оқу орындарына дейінгі аралықтағы мәселелерді қамтиды.

№6 (31) ноябрь 2021

Құрылтайшы/Учредитель
"ZIAT" Ғылыми-әдістемелік орталығы
Научно-методический центр "ZIAT"

"ZIAT" журналы 2016 жылы 25 мамырда
Қазақстан Республикасы Мәдениет және
Ақпарат министрлігінде тіркеліп,
№16000-Ж куәлігі берілген.

Журнал "ZIAT"

зарегистрирован 25 мая 2016г
в министерстве Культуры и информации
Республики Казахстан и выдано
свидетельство №16000-Ж.
ISSN: 2617-1937

Журнал Қазақстан Республикасының
мерзімді баспасөз тізіміне енгізілген.

МББ индексі 74926.

Журнал включен в список
периодических изданий
Республики Казахстан.

Индекс ППИ 74926.

Шығу жиілігі: Жылына 6 рет шығады
Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын
тілдерінде басылады.

Периодичность:

Выходит 6 раз в год,

материалы публикуются на
казахском, русском, английском языках.

Адрес редакции:
010000

г.Нур-Султан,
ул. Иманова 50

E-mail:

ziat.journal@mail.ru

Сайт:

www.centeroir.kz

Журналды редакциядан
сатып алуға болады.
Жазыламын деушілер
жоғарыдағы мекен-жайға
хабарласа алады.

Таралымы/Тираж
1000

Редактор/ редактор:

Сергазинова А.К.

Редактор орынбасары/Зам.редактора

Идрисов Б.Ш.

Беттеуші-дизайнер/Дизайн, верстка

Кимашева Г.Е.

Редакциялық алқа/Редакционный совет:

Жұманова Б.Қ. – ""ZIAT" ҒӨО-ғы" ЖШС директоры
Урынбасарова Э.А. – п.ғ.д., профессор

Орынбаев А. А. – п.ғ.к.,

ҚР білім беру ісінің құрметті қызметкері,

ҚазҰЖҒА корреспондент-мүшесі

Төреқұлова Д. М. – э.ғ.д., профессор,
ҚазҚЭЖХСУ "Менеджмент" кафедрасының меңгерушісі

Төреқұлова Ә. Н. – PhD докторы,

""ZIAT" ҒӨО-ғы" ЖШС ғылыми қызметкері

Үмбетпаева С. К. – жоғары категориялы ұстаз,
РФ-ның еңбек сіңірген қызметкері, Ресей құрметті ұстазы

Баймағамбет О.А. – педагог-әдіскер

Жуманова Б.К. – директор ТОО "НМЦ "ZIAT""

Урунбасарова Э.А – д.п.н., профессор

Орынбаев А. А. – к.п.н.,

Почетный работник образования РК,
член-корреспондент КазНАЕН РК

Турекулова Д.М – д.э.н., профессор,
зав. кафедрой "Менеджмент" КазУЭФимТ

Турекулова А.Н - доктор PhD,

научный сотрудник ТОО "НМЦ "ZIAT""

Умбетпаева С.К – учитель высшей категории,
Заслуженный работник РФ, Почетный учитель России

Баймағамбет О.А – педагог - методист

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

Педагогикалық тәжірибе/Педагогический опыт

Зәріп А.Қ. Сс дыбысы және әрпі.....	4
Макышова Е.Ж. Мен осындай баламын.....	8
Мустафанова Л.Н. Транспорт.....	10

Ғылыми ізденістер/Научное обозрение

Мешелова Г.З. «Көркем еңбек» пәнін оқыту арқылы оқушылардың шығармашылық қызығушылығын қалыптастыру.....	14
Сатанбаева А.Ө. «Парасатты, білімді түлек - Университеттің абыройы».....	16
Соболева И.Е. Стратегии активного обучения как способ развития навыков читательской грамотности учащихся.....	17
Титова Г.Н. Вариативность применения образовательных технологий в практике работы с младшими школьниками.....	21
Шаугимбаева Н.Н., Төлегенова А. Ешкі малынан алынатын сүт өнімі және оның адам организміне пайдасы.....	25
Шодыраева Ш.К. Маңғыстаудың жеті кереметі.....	32

Сс дыбысы және әрпі

Зәріп Ажар Қайырлықызы

Бастауыш сынып мұғалімі

Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы

Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің

«№47 жалпы білім беретін мектеп» КММ

Пәні:Әліппе Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі: Тыңдалым және айтылым, оқылым, жазылым Сынып: 1 «В»	№47 жалпы білім беретін мектеп Зәріп А.Қ Қатысқандар саны : Қатыспағандар саны :	
Сабақ тақырыбы	Сс дыбысы және әрпі	
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары	1.3.6.1 жазу жолын, жоларалықты, жолдың жоғарғы және төменгі сызықтарын сақтап, әріп элементтерін, әріптердің бір-бірімен байланысын көркем жазу талаптарына сай жазу. 1.2.5.1* мұғалімнің қолдауымен мәтіннің, сюжетті суреттің мазмұны бойынша сұрақ қою, сұраққа жауап беру; 1.2.1.2* оқу түрлерін (буындап оқу, тұтас оқу, мәнерлеп оқу, түсініп оқу) қолдану;	
Сабақ мақсаттары	Барлық оқушылар: С әрпін Жазу жолында, жоларалықты, жолдың жоғарғы және төменгі сызықтарын сақтап, әріп элементтерін, әріптердің бір-бірімен байланысын көркем жазу талаптарына сай жазады. Көптеген оқушылар: Мұғалімнің қолдауымен мәтіннің, сюжетті суреттің мазмұны бойынша сұрақ қояды, сұраққа жауап береді. Кейбір оқушылар: Оқу түрлерін (буындап оқу, тұтас оқу, мәнерлеп оқу, түсініп оқу) қолданады.	
Бағалау критерийлері	-Тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсінеді. - сөйлеу барысында тілдік бірліктерді орынды қолданады -Сөз, сөйлем, мәтінді ажыратады -сызбамен берілген сөйлемдерді оқиды. -Әріп элементтерін дұрыс байланыстырып жазады.	
Құндылықтарды дарыту	Шығармашылыққа, сыни тұрғысынан ойлауға,жауапкершілікке, талғампаздыққа ,бір –біріне деген құрмет көрсетуге тәрбиелеу.	
Пәнаралық байланыстар	жаратылыстану , көркем еңбек	
АКТ қолдану дағдылары	Үнтаспа,сызба	
Бастапқы білім	Дыбыстар және әріптер	
Сабақтың барысы		
Сабақтың кезендері	Жоспарлаған іс – әрекет	Ресурстар
Сабақтың басы 10 мин	Ұ) Ұйымдастыру кезеңі: 1. Сәлемдесу. Психологиялық ахуал орнату. Сұрақ –жауап.	

	Кеспе әріптерден сөз құрау. - Қандай дыбыстармен таныстық? - У дыбысы қандай дыбыс? - У дыбысы сөзде дауысты болатын сөзге мысал келтір. Ана, ара, алу....т.б ҚБ; «Үш шапалақ» әдісі Сабақтың күтілетін нәтижесімен таныстыру: Сабақтың күтілетін нәтижесімен таныстыру: – Балалар, сендер бүгін сюжетті сурет бойынша әңгіме құрайсыңдар. Құраған әңгімелеріңнен сөйлемді, сөйлемнен жаңа үйретілетін дыбысы бар сөзді бөліп аласыңдар. Бөлініп алынған сөзге дыбыстық талдау жасайсыңдар. «С» дыбысының айтылу ерекшелігін білесіңдер. Оны дауысты, дауыссызға ажыратасыңдар. «С с» дыбысының таңбасы – оның әрпімен танысасыңдар. «С с» әрпін көркем жазып үйренесіңдер. (МК, Ұ) Дыбыстық талдау дағдыларын дамыту жұмысы. 1. Сурет мазмұны бойынша әңгіме құрау: а) Сұрақ қою және оқушылар жауабының дұрыс және толық болуын қадағалау: - Сауысқан қайда қонақтап отыр? – Сауысқан таста қонақтап отыр. -Самат не істеп тұр? – Самат сыбызғы тартып тұр. - Оны кімдер мұқият тыңдап отыр? – Оны достары мұқият тыңдап отыр. ә) Сұраққа жауап болған сөйлемдерден әңгіме құрату: «Таста сауысқан қонақтап отыр. Ал Самат сыбызғы ойнап тұр. Достары оны мұқият тыңдап отыр». 2. Әңгіменің неше сөйлемнен тұратынын анықтау. 3. Қажетті сөйлемді (Таста сауысқан отыр.) бөліп алып, оны сөздерге (таста, сауысқан, отыр) ажырату. Сөйлемдегі сөз санын анықтау. 4. Өтілетін жаңа дыбысы бар «тас» сөзін бөліп алып, дыбыстық талдау жасау. 5. Сөзді «тас-с-с» деп созып айтып, жаңа дыбыстың орнын анықтау. 6. «С» дыбысының айтылу ерекшелігімен танысу. 7. «С» дыбысының таңбасы – оның әрпімен танысу. 8. Түймелерден «с» әрпін жасау. ҚБ: Мұғалімнің мадақтауы.	Қима-қағаздар Қалам,дәптер,кітап Оқулықпен жұмыс.
Сабақтың ортасы	МК, Ұ) Дыбыстық жинақтау дағдысын	

20 мин	дамыту жұмысы. Оқылым. 1. Оқулықтың 28-бетінде берілген сөздер мен мәтінді мұғалімнің оқушылармен бірге буындап, тұтас оқуы. 2. «С» дыбысының сөз алдында, ортасында келетін позицияларымен таныстыруы, оқушылардың өздіктерінен табуына мүмкіндік жасау. 3. Сөз мағынасымен жұмысты перспективті қатардағы сөздермен ұйымдастыру. Сөздің соңына (ас – аса- асау, сан - сана - санау) тиісті дыбысты немесе буынды қосу арқылы оның мағынасы өзгеретінін түсіну Дескриптор: 1. Әр буындағы дыбыстарды тұтастырып, «бір дыбыс» сияқты қосып, яғни дауыссыздан дауыстыға қарай және дауыстымен үндестіріп оқиды. 2. Буындарды жеке тұтас сөздегі айтылуымен оқиды. 3. Әрбір дыбысты естіп, әріпті көріп, өздігінен саналы оқиды. ҚБ: Оқушыларға қолдау көрсету., мадақтау Жұптық жұмыс «Орнын тап» С дыбысы берілген сурет атауынан С дыбысының орнын табады. Дескриптор: -Сөздің басындағы с дыбысын табады -Сөздің ортасындағы с дыбысын табады. -Сөз соңындағы с дыбысын табады ҚБ: Үш шапалақ Сергіту сәті: «Икс және нөл» ойыны Оқушылар тактаға шығып, сөздер жазып жарысады. (Өж) Жазылым 1. Оқулықтағы «С» әрпінің таңбалануына назар аудару. 2. «С» әрпін тактаға жазып көрсету. 3. «С» әрпін ауада жазып көрсету. Жазу дәптерімен жұмысты ұйымдастыру. Дескриптор: 1. Оқушылар жазу дәптеріндегі тапсырмаларды орындайды: сызықтарды бастырып жүргізу арқылы С әрпінің бас және кіші әрпін жазады. Үлгі бойынша сөздер мен сөйлемдерді жазады. ҚБ: Сабак соңында өз іс-әрекетіне (каллиграфиялық талапқа сай дұрыс және сауатты жазу) кері байланыс жасап, өзін- өзі	№1 жұмыс дәптері
---------------	--	-------------------------

	бағалауы үшін әр беттің соңында берілген дөңгелек-шартты белгілерді бояйды: «жасыл» түс – «Бәрекелді!», «көк» түс – «Жарайсың!», «қызыл» түс – «Ойлан!». Сергіту сәті: Қол,иық,аяқ» жаттығуы. Бекіту және саралау Саралау тапсырмасымен жұмыс ұйымдастыру: 1- деңгей: Суреттердің көмегімен дыбыс сызбасына сәйкес сөздерді тауып көр. 2- деңгей: С дыбысы сөздің қай жерінде (ортасында, алдында, соңында) келетінін анықта. 3- деңгей: Берілген сөздермен сөйлем құра. «Сөз тану» тыңдау материалымен жұмыс Бүгінгі сабақтың тәрбиелік мәні ашылатындай мазмұнда сұрақтар қойып, жауап алу. Сабақты «Адам досымен мықты» деген қорытынды пікірмен аяқтау. Дескриптор: 1. Оқушылар мақалды тыңдайды. 2. Мақалдың мағынасын өз ойларымен түсіндіруге тырысады.Айтқызбай істейтін ақылды бала болуға талпынады.	
Сабақтың соңы 5 мин	Рефлексия: «Бағдаршам» Жасыл -толық түсіндім Сары – сұрағым бар Қызыл - түсінбедім	
Саралау – оқушыларға қалай көбірек қолдау көрсетуді жоспарлайсыз? Қабілеті жоғары оқушыларға қандай міндет қоюды жоспарлап отырсыз? Қабілеті жоғары оқушыларға берілген қосымша сызбалар бойынша «Үлгілі оқушы» тақырыбы бойынша сызбаны негізге алып, мәтін құрайды.	Бағалау - оқушылардың материалды меңгеру деңгейін қалай тексеруді жоспарлайсыз? Мадақтау сөздер арқылы,жұлдызша,фигуралар арқылы оқушылар білімі бағаланады. («Сенің жетістігің» тәсілі арқылы белсенді оқушыларға баға беріледі)	Денсаулық және қауіпсіздік техникасының сақталуы Дәптермен жұмыс кезінде қаламды дұрыс ұстау,дәптермен көз арақашықтығын сақтау,партада отыру ережесі сақталады.
Сабақ бойынша рефлексия Сабақ мақсаттары / оқу мақсаттары дұрыс қойылған ба?	Сабақ мақсаттары тақырыпқа сай қойылды.	

Оқушылардың барлығы ОМ қол жеткізді ме?	Оқушылардың көпшілігі сөз бен сөйлемді ажырата білді, берілген сұрақтарға толық жауап бере алды. Кейбір оқушылар оқулықта берілген сызбаның көмегімен сөйлем құрауда қателесті.
Жеткізбесе, неліктен?	
Сабақта саралау дұрыс жүргізілді ме?	Сөйлемдегі сөздердің орынын ауыстырды.
Сабақтың уақыттық кезеңдері сақталды ма?	Саралау дұрыс жүргізілді. Уақыт кезеңдері сақталды.
Сабақ жоспарынан қандай ауытқулар болды, неліктен?	Сабақ барысында жоспардан ауытқушылықтар болған жоқ.

Мен осындай баламын

Макышова Енлик Жаунбековна, тәрбиеші

*«Алматы облысы білім басқармасының Қапшағай қаласы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Ақдидар» балабақшасы» МКҚК*

Білім беру саласы: «Әлеумет»

Ашық ұйымдастырылған оқу қызметі: Өзін-өзі тану

Мақсаты: Адамның бойындағы жақсы қасиеттері туралы түсініктерін кеңейту. Олар: шыншылдық, қамқорлық, адалдық, мейірімділік, ұқыптылық, әдептілік, тәртіптілік. Осы қасиеттерін және отбасы мүшелеріне деген қамқорлық, жанашыр сезімдерін дамыту. Жақсылық жасай білуге тәрбиелеу.

Әдіс-тәсілдер: Түсіндіру, ойын, видеоролик, мақал-мәтел, тапқақ, шығармашылық-жапсыру

Мотивациялық қозғаушы

Шаттық шеңбері.

Ұнтаспадан жағымды әуен естіліп тұрады.

Тәрбиеші балаларды шеңберге тұрғызып: - «Қайырлы күн, балалар! Мен сендермен кездескеніме қуаныштымын. Бүгінгі көңіл-күйлерің қалай?»

Таңертеңмен күнде мен,
Тереземді ашамын.
«Сәлем» беріп күнге мен,
Шаттық әнге саламын.
«Қайырлы күн, апашым!»
Деймін келіп апама.
«Қайырлы күн, аташым!»
Деймін келіп атама.
«Қайырлы күн, достарым!»
Деймін келіп достарға!

-Балалар, мейірімді, шаттық тілектеріңе үлкен рахмет!

Іздену-ұйымдастырушылық. Әңгімелесу.

Сұрақ-жауап:

-Балалар, бәріміз қарайықшы, бүгінгі ауа-райы қандай?

-Сонымен қазір жылдың қай мезгілі?

-Күз туралы, не білеміз, балалар? Айлары қандай?

Күз туралы тақпақтар сұрау.

\Әңгімелесіп тұрған кезде, топқа сырттан балабақшаға бармаған, еркелеу, бұзықтау бала кіріп келеді.

-Сәлеметсіңбе, балақай? *\бірақ бала амандаспайды, ойыншықтармен ойнап кетеді.*

-Балақай, сен өзі кімсің? Не амандасуды білмейсің, өзің қайдан жүрсің?

-Білмеймін, далада ойнап жүріп, адасып кіріп кеттім.

-Бұл, балабақша. Сен біздің балабақшаға келгің келеді ме? Біз мұнда көп нәрсе үйренеміз, білім аламыз.

-Ия.

-Олай болса, келе ғой, - деп баланы орындыққа отырғызады. Балалар, қараңдаршы бері, көзімізді бір сәтке жұмып, біз «Әдеп» әлеміне саяхат шегейік. Онда біз, адам қандай болу керек, не жақсы, не жаман екенін білетін боламыз.

\Көздерін жұмып, қолдарынан ұстайды. Әдемі сиқыр әуенімен «Әдеп» әлеміне тап болады.

Тәрбиеші:

-Қош келдіңдер, балалар! Экранға назар аударайық. *\Экранда әдептілік тақырыбына арналған видеоролик көрсетіледі. Осы видеоға байланысты сұрақтар қойылып, талқыланады. Балалар өз пікірлерін айтады.*

Тәрбиеші: Өте жақсы балалар, олай болса, мен сендерге әдептілік туралы түсіндіре кетейін.

- Әдептілік дегеніміз-біздің өзара қарым-қатынасымыз. Әдептілік-өзін отбасында, қоғамда, балабақшада тәрбиелі ұстай білуі. Әдептілік дегеніміз, ең алдымен «Сәлемдесуден» басталады. Бала таза жүрсе, жаман қылық жасамаса, үлкенді сыйлап, кішіні қамқорлыққа алса сол әдептіліктің белгісі.

Дидактикалық ойын: «Әдептілік ағашы»

Мақсаты: балалардың жақсы - жаманды ажыратып, бойларына жақсы қасиетті сіңіру.

Шарты: Балалардың алдына таратылған суреттерден, жақсы іс-әрекетті таңдап, сол суретті ағашқа жапсыру.

Сергіту сәті:

Ән: «Үйретеді»

Тәрбиеші: Бәрекелді, балалар! Бір сергіп, бой жазып алсақ онда бір ойын ойнап жіберейік.

Дидактикалық ойын: «Ия, жоқ»

Мақсаты: балалардың жақсы-жаман іс әрекеттерді ажырата білуді үйрету.

Шарты: жақсы іс әрекеттер айтылса, балалар қол соғып «ия» деп жауап береді, ал егер жаман іс-әрекеттер айтылса «жоқ» деп жауап береді.

1. Үлкендерді сыйлаймыз;

2. Көшеден өтіп бара жатырмын. Алдымнан қарт әжей қарсы шықты. Мен қағып өте жөнелдім;

3. Аулаға серуенге шықтық. Кенет жарақаттанған құс көрдік. Оны қамқорлығымызға алып, ұясына салдық.

4. Саябақта серуенде жеген шоколадымның қағазын далаға лақтырдым.

5. Анашымның қолындағы дорбасын өзім көтердім.

Тәрбиеші: Бәрекелді балалар, сендермен тағы да «Жалғастыр» ойынын ойнағым келіп тұр. Ол үшін мен мақалдың басын бастаймын, сендер жалғастырып көріңдер.

1. Әдептіліктің белгісі -..... *\иіліп сәлем бергені*

2. Әдепті бала - арлы бала,..... *\әдепсіз бала- сорлы бала*

3. Әдеп пен құлақтың анасы-..... *\тіл*

4. «Сіз» деген әдеп,..... *\«Біз» деген көмек*

5. Әдепсіз өскен адамнан,..... *\Тәртіппен өскен тал жақсы.*

Шығармашылық жұмыс:

Бәрекелді балалар, бүгін мен сендерге қатты риза болдым. Абылай атты баламызға жақсы қасиеттер туралы үлкен білім бердік. Енді алдымызда тұрған қағаздарымыздан әдемілеп жүрекшелер жасап көрейік. Жүрекшелерімізді жақсы әрекеттерге толтырып, қонақтарымызға сыйға тартайық.

Рефлексивті-түзеуші

Қорытындылау.

-Балалар, сендерге бүгінгі оқу қызметіміз ұнадыма?

-«Жақсы адам»болып өсу үшін, не істеуіміз керек екен?

\Балалар жауабы

Жүректен жүрекке

\Үнтаспадан жағымды әуен естіліп тұрады

Тәрбиеші балалармен шеңберге тұрып балаларға алғысын білдіреді.

Балалар өз ойларын қорытындылайды.

Күтілетін жауаптар: шыншылдық, өтірік айтпау, бір-бірімізге көмектесу, қамқор болу, адал болу.

Балалар шеңберге тұрады. Ойыншық жүрекшені бір-біріне ұсынып, жасаған қамқорлығы, сыйлаған қуанышы үшін алғыс айтады.

Транспорт

Мустафанова Ляззат Нурлановна, воспитатель

ГККП "Ясли-сад №4" ГУ "Отдел образования по городу Талдыкорган управления образования Алматинской области"

Цель:

Закрепить знания детей о транспорте: виды, назначение;

Закрепить знания названия профессий людей, управляющих различными видами транспорта;

Учить составлять описательный рассказ об автомобилях, используя схему-модель;

Учить детей отвечать на вопросы полными предложениями;

Развивать связную речь;

Пополнять активный словарь детей по теме;

Развивать мелкую моторику пальцев руки;

Закреплять правила поведения в общественных местах: на улице, в автобусе;

Воспитывать уважение и интерес к труду шофёра.

Словарь: транспорт, наземный, подземный, водный, воздушный, пассажирский, грузовой, оперативный вид транспорта, специальный вид транспорта, топливо, электричество, салон, светофор.

Оборудование: «сухой бассейн», 4 грузовых и 5 легковых игрушечных машин, картинки с различными видами транспорта, мяч, план-схема, игрушки-машинки, сюжетная картинка «пешеходный переход», знаки светофора, спички для выкладывания, образец лодки и парусника.

Ход занятия

I. Организационный момент.

Дети сидят полукругом за столами

II. Сообщение темы занятия.

1. Игра «Сухой бассейн».

- Дети, у меня на столе стоит «сухой бассейн», а что там спрятано я не знаю. Вы должны выйти, вытащить по одной вещи, и сказать, что это. (4 грузовые машины, 5 легковых машин).

- Что это?
- Какая машина? Легковая или грузовая?
- Чего больше легковых или грузовых машин? Почему?
- Как одним словом назвать эти игрушки? (транспорт).
- Сегодня мы продолжим говорить о транспорте.

III. Изучение нового материала.

Гость Карлсон.

- К нам сегодня на занятие прилетел Карлсон. Единственный вид транспорта, который он знает – это его пропеллер, с помощью которого он летает по воздуху. Другие виды транспорта ему не знакомы.

2. Виды транспорта.

- Давайте расскажем Карлсону о видах транспорта, которые мы знаем.
- Какой бывает вид транспорта? (воздушный, водный, наземный, подземный).
- Почему они так называются?
- Для чего транспорт нужен людям? (перевозить грузы, людей, убирать улицы).
- Как называется транспорт для перевозки людей? (пассажирский).
- Встаньте те, у кого на столах лежит пассажирский вид транспорта ...
- А как называется транспорт для перевозки грузов? (грузовой).
- Встаньте те, у кого на столах лежит грузовой вид транспорта.
- Вы видели на дорогах города поливочные и снегоуборочные машины, мусоровозы, молоковозы, автокраны – это специальные автомобили.
- Встаньте те, у кого этот вид транспорта.
- Пожарная машина, «скорая» - как этот транспорт называется? (оперативный: это скорая, быстрая помощь для людей и машины).

3. Игра с мячом «Составь предложение».

- Я бросаю вам мяч и говорю любой вид транспорта, а вы придумывайте предложение с этим словом:

Самолёт – «Высоко в небе летит самолёт»;

Автобус – **Скорая помощь** –

Мотоцикл – **Вертолёт** –

Корабль – **Экскаватор** –

Поезд – **Троллейбус** –

4. Беседа о шофёре.

- О людях какой профессии эта загадка:
На такси и самосвале,
На пожарной и на скорой –
Вы, конечно, их узнали –
Трудятся весь день... (шофёры).
- Кого называют шофёрами?
- Как можно назвать по-другому? (водители).
- Каким должен быть водитель? (добросовестный, трудолюбивым, старательным, вежливым, ответственным, смелым, умелым, зорким, дисциплинированным...).

5. Дидактическая игра «Назови профессию».

Показываю картинку, задаю вопросы:

- Кто водит автобус, автомобиль? (внимательный шофёр).
- Кто летает на самолёте? (смелый лётчик).
- Кто управляет поездом? (зоркий машинист).
- Кто управляет кораблём? (добросовестный капитан).
- Кто ездит на мотоцикле? (храбрый мотоциклист).
- Кто ездит на велосипеде? (дисциплинированный велосипедист).
- Кто летает на вертолёте? (ответственный лётчик).

6. Чем приводится в движение транспорт.

- Без чего автомобиль не поедет? Чем его заправляют водители? (бензином).

Машина передвигается с помощью топлива или с помощью топлива или с помощью электричества (электропоезд, поезд, метро, троллейбус, трамвай).

7. Детали автомобиля.

- Какие детали есть у автомобиля: кабина, кузов, колесо, бензобак, фары, сиденья, руль

...

8. Физкультминутка.

На лошадке ехали, до угла доехали,

Сели на машину, налили бензину.

На машине ехали, до реки доехали.

Трр! Стоп! Разворот, на реке пароход.

Пароходом ехали, до горы доехали.

Надо сесть в самолёт.

Самолёт летит, в нём мотор гудит:

У-у-у...!

9. Описательный рассказ по схеме.

- Ребята, рассмотрите хорошенько этот красивый грузовик. Опишите его, используя нашу схему.

1. Что это?

2. Из каких частей состоит?

3. Чем приводится в движение?

4. Где движется этот транспорт?

5. Для чего используется?

6. Кто управляет этим видом транспорта?

- Опишите автобус? Как нужно себя вести, находясь в автобусе?

- Опишите легковую машину.

10. Правила дорожного движения.

- Профессия водителя нужна и уважаемая. Но эта работа очень трудна и ответственна. Следить все время за дорогой, сигналами светофоров, знаками, соблюдать положенную скорость – это сложно для человека. Он должен быть очень внимательным.

Машин на наших улицах очень много, и мы с вами тоже должны быть внимательными и соблюдать правила дорожного движения.

Давайте их вспомним.

- Вы хотите перейти через дорогу. Покажите на картинке переход. Это «зебра» - переход.

Пешеход, пешеход!

Помни ты про переход!

Наземный, похожий на зебру.

Знай, что только переход,

От машин тебя спасёт!

- Дорогу нужно переходить по пешеходному переходу.

- А о чём эта загадка:

Чтоб тебе помочь,

Путь пройти опасный,

Горит и день и ночь –

Зелёный, жёлтый, красный.

- Кто поможет вам перейти улицу?

(проговариваем слово «светофор»).

- На какой сигнал светофора можно переходить дорогу?

- Почему нельзя идти на красный свет?

Если свет зажёгся красный,

Значит, двигаться опасно.

Свет зелёный говорит:

«Проходите, путь открыт».

11. Выкладывание из палочек фигур по образцу.

Карлсон никогда не катался на лодке. Давайте ему поможем и выложим из палочек лодку.

Лодка у берега стоит, С лодки рыбак рыбу удит.

Карлсон захотел домой, соскучился по своим друзьям. На паруснике он быстро домчится до нужного места.

Лодка с парусом плывет,

Путешествовать зовёт.

IV. Итог занятия.

- О чём говорили на занятии?
- Какие виды транспорта вы знаете?
- Какой машиной вы хотели бы управлять?

«Көркем еңбек» пәнін оқыту арқылы оқушылардың шығармашылық қызығушылығын қалыптастыру

Мешелова Гульнар Зиятбековна

Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің «№27 орта мектебі» коммунальдық мемлекеттік мекемесі

Көркем еңбек пәнінің мұғалімі

Шығармашылық қызығушылық — оқушының оқуға, білуге деген ынта-ықыласының, рухани жан дүниесінің дамуының құштарлығының ерекше көрінісі. Шығармашылық қызығушылық проблемалық сұрақтың жауабын іздестіруде көркем еңбек пәнін оқыту арқылы жүзеге асады, алған білімдерін өмірде, тәжірибеде нәтижелі пайдалана білу.

Практика көрсетіп отырғанындай, оқушының өз іс-әрекетін жеткілікті деңгейде ұйымдастыруы және психологиялық, теориялық, практикалық даярлығымен қоса, өзбетімен шығармашылық іс-әрекеттерді орындай алуы мен олардың жеке басының танымдық ізденімпаздығы, қызығушылығы сияқты қасиеттерінің болуын талап етеді.

Зерттеудің нысаны: Мектептегі технология пәнін оқыту үдерісіндегі педагогикалық іс-әрекетті жаңа педагогикалық ақпараттық технологиялар қолдану арқылы жетілдіру жолдары.

Зерттеу пәні: Көркем еңбек пәнін оқыту үдерісінде оқушылардың шығармашылық қызығушылығын қалыптастыруға даярлау жүйесі.

Зерттеудің мақсаты: Оқушыларға технология пәнін оқыту үрдісі жаңа педагогикалық ақпараттық технологиялар арқылы шығармашылық қызығушылықтарын қалыптастырудың педагогикалық жүйесін теориялық негіздеу, тәжірибелік тұрғыда дәлелдеу.

Зерттеу міндеттері:

- Оқушылардың шығармашылық қызығушылықтарын дамытудың педагогикалық жүйесі компоненттерінің мазмұнын жасау;
- Мектептегі көркем еңбек пәнін оқыту үрдісінде жаңа педагогикалық ақпараттық технологиялар негізінде оқушылардың шығармашылық қызығушылықтарын қалыптастыру жолдарын көрсету;
- Оқушылардың шығармашылық қызығушылықтарын қалыптастыруда жаңа педагогикалық ақпараттық технологиялар енгізу арқылы ұсынылған жүйенің тиімділігін тәжірибе арқылы дәлелдеу.

Зерттеудің әдістері:

- теориялық (модельдеу, салыстырмалы, талдау), т.б.
- эмпирикалық (сұрау, бақылау, педагогикалық эксперимент, педагогикалық іс-тәжірбиелер);
- әлеуметтанулық (сауалнама);
- қосымша білім беру жүйесі субъектілерінің тәжірбиесін талдау, салыстыру, зерделеу, жинақтау, тәжірбиелік-әдістемелік жұмыстарды жүргізу әдістері қолданылды.

Зерттеудің кезеңдері:

Бірінші кезеңде зерттеу процедурасы жасалып, проблеманың теориясы, тарихы мен қазіргі жағдайы қарастырылды; зерттеудің әдіснамалық базасы, мақсаты, міндеттері, объектісі, пәні, болжамы, жетекші идеясы анықталды; материалдар жинақтау басталды.

Екінші кезеңде оқу-әдістемелік, статистикалық материалдарды жинақтау, ғылыми-теориялық талдау, жүйелеу және қорытындылау жүргізілді, зерттеу проблемасы нақтыланды.

Үшінші кезеңде материалдарды теориялық өңдеу, алынған мәліметтерді жүйелеу және қорытындылау жүргізілді; қорытындыларды рәсімдеу аяқталды.

НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Біз зерттеу жұмысымызда технология пәнін оқыту үдерісінде оқушылардың шығармашылық қызығушылығын қалыптастыру үшін «педагогикалық жүйе» жасалынды. Бұл

жүйенің негізгі мақсаты өндірістік технология негізінде конструкциялық материалдарды өңдеу элементтерін қолдану арқылы оқыту үдерісінде оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыру

Жеке тұлғаның шығармашылық қызығушылығын, өзін-өзі көрсетуіне көмек жасайтын және соны өнім жасап шығаруы бойынша іс-әрекетке дайындығы мен білімділігін қамтамасыз ететін мотивациялық, іс-әрекеттік және шығармашылық компоненттері бар жеке тұлғаның интегративтік қасиеті деп түсіне отырып, біз еңбекке оқытуды шығармашылық қызығушылықты қалыптастыру ұстанымы тұрғысынан қарастырамыз.

Көркем еңбек сабақтарында оқушылардың шығармашылық қызығушылықтарын қалыптастыруды зерттеу осы дамуға әсер ететін факторлар жөніндегі идеяларды негіздеуге мүмкіндік береді. Бұл факторлар мыналар:

-оқушылардың сабаққа деген танымдық қызығушылығын қалыптастыру үшін, шығармашылық қабілеттілікті бекіту мен дамыту үшін өте бай мүмкіндіктері бар оқу материалының мазмұны;

-мектеп оқушыларының өзінше шығармашылық қызығушылығын арттыруға және олардың берілген ақпараттарды игеруіне көмектесуге бағытталған педагогикалық тұрғыда әдістер мен формалар.

Ұсынылып отырған педагогикалық жүйе жұмысының кезеңдері:

Жеке тұлғаның шығармашылық қабілеттерін, өзін-өзі көрсетуіне көмек жасайтын және соны өнім жасап шығаруы бойынша іс-әрекетке дайындығы мен білімділігін қамтамасыз ететін мотивациялық, іс-әрекеттік және шығармашылық компоненттері бар жеке тұлғаның интегративтік қасиеті деп, біз еңбекке оқытуды шығармашылық қабілеттіліктерді қалыптастыру ұстанымы тұрғысынан қарастырамыз.

1 кезең Мұғалімдердің теориялық білімін жетілдіру: көркем еңбек пәні мұғалімдерінің уақыт талабындағы жеке тұлға тәрбиелеуге бағытталған даярлығын жетілдіру мақсатында көркем еңбек пәні бойынша электрондық оқулықты көркем еңбек сабақтарында пайдалану.

2 кезең Оқушылардың шығармашылық қызығушылық ізденісі: Оқушылардың шығармашылық қызығушылығын электронды оқулықты қолдану арқылы киімдерді құрастырып, модельдеу жолдарын іздеу, тақырып табу мақсатында кіріспе сайыс-сабақ өткізу.

3 кезең Оқушылардың өз бетінше жұмысы. Оқушылардың таңдаған немесе ұсынылған тақырып бойынша жұмыстары: ізденушілік - зерттеу, конструкторлық, технологиялық, қорытынды кезеңдері бойынша орындала-тын іс-әрекеттерінің нәтижесі.

Шығармашылық қызығушылық – оқушылардың танымдық мотивтеріне мотивациялық тұрғыда басшылық жасау нәтижесінде туындайды. Оқушылардың мектепте білім алуы, қалыптасуы, дағдыларының дамытылуы оларды шығармашылықпен еңбек етуге үйретеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қорыта келе, оқытудың қазіргі уақыт талабындағы негізгі мақсаты кәсіптің белгілі бір саласына бағытталған, ақпаратты өзі іздеп табу, талдау және ұтымды пайдалану, жылдам өзгеріп жатқан бүгінгі дүниеде лайықты өмір сүру және жұмыс істей білуге қабілетті жастар даярлауы, еңбекке оқытуды шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру ұстанымы тұрғысынан орын алатыны айқындалды.

Зерттеу проблемасы күрделі болғандықтан оның барлық салаларын жеткілікті дәрежеде қамту мүмкін емес, сондықтан қарастырылып отырған проблема толығымен шешімін тапты деуге болмайды. Келешекте оқу үдерісінде оқушылардың шығармашылық ізденімпаздық қызығушылықтары; шығармашылық ынтасы; оқытуда оқушылардың шығармашылық әлеуетін жетілдіру мәселелері т.б. дербес зерттеуді қажет етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әлназарова Г.Ш., Жүнісова А.Т., «Оқушыларды кәсіпке баулуда ұйымдастырылған модельдер», «Сапалы білім беру - Қазақстанның индустриялануының және

2. Жүнісова Ә.Т., Шильдебаева Л.К., Сайлыбаева А.Н., «Технология сабағында оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру», «Дәулет» ғылыми-педагогикалық журналы, №3, 2018 жыл.

«Парасатты, білімді түлек - Университеттің абыройы»

Сатанбаева Алматай Өтекқызы

Yessenov University, «Қаржы» кафедрасының аға оқытушысы

«Білекті бірді жығады, білімді мыңды жығады», - деп қазағым айтқан білімді адам мәдениетінің ең биігіндегі тұлға болып табылады.

Біліктілік пен білімділіктің үйлесуі адамның белгілі бір білім жүйесін тәжірибеде пайдалана алу қабілеті. Адам таңдаған қызметінде өз білімін көтеріп, нені, қалай және не үшін үйренетінін алдын-ала айқындап, білікті маман болуға бағытталады.

Парасаттылық – адам бойындағы кісілік қасиет. Кісілік ұғымы ақылдылық пен білімпаздық, мәдениеттілік, көрегенділік, зерделілік мағынасында қолданылады. Парасатты тұлғаға адамгершілік, инабаттылық, саликалылық, мейірімділік, ізгілік, әдептілік, ұстамдылық, талғампаздық қасиеттері тән келеді. Көпті көрген, көп білетін адам айтатын әр сөзін ойланып, ақыл таразысына салып жеткізеді. Дәстүрлі қазақ қоғамында парасатты адам бойында кездесетін асыл қасиеттердің біріне айналып, адамгершілік пен өнегелілік тұрғысынан жоғары бағаланады. Тұлғаның бойындағы осы қасиеттердің қалыптасуына жоғарғы оқу орны зор үлесін қосады.

Парасаттылық қоғамдағы саяси, сондай-ақ әлеуметтік және экономикалық тұрақтылықтың негізі. Сонымен қатар, адалдық, әділдік, сатылмаушылық, заңға құрмет, патриотизм сияқты құндылықтарды біріктіреді. Парасатты қоғамда азаматтар ережелерді өздері үшін емес, ортақ игілік үшін ұстанады, жеке емес, қоғамдық мүдделерге басымдық береді.

«Университет – білім мен ғылымның одағы», – деп көрнекті неміс ғалымы В.Гумбольдт айтқандай, университет – білім мен ғылымды тоғыстырып, талапкерді білімнің биігіне, ғылымның өріне шыңдайтын қасиетті шаңырақ. Әрбір университеттің тағылымды тарихы, игі дәстүрлері, шеберлік мектептері, ұлағатты ұстаздары мен талантты шәкірттері болады. Ол сонысымен елдің абыройын асырып, қоғамның мақтанышына айналады. Елдің атын шығарып, келешегін айқындауда университеттердің алатын орны ерекше, әлемдік өркениет тарихында бұған мысалдар көп.

Бүгінде «YESSENOV UNIVERSITY» брендімен «ашықтық, ықыластылық, креативтілік» сынды құндылықтарды ұлықтап, қазақстандық жоғары білім саласында өзіндік орнын айқындай алған Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті бүгінде Маңғыстау облысындағы жоғары білім мен ғылымның, мәдениеттің орталығына айналды. Өзінің қырық бес жылдық тарихында университет дамудың белгілі бір кезеңдерінен өтті.

Университеттің басты жетістіктерінің бірі – кәсіби біліктілігі жоғары профессор-оқытушылар құрамының болуы. Міне, осындай оқу орданың бірі – Есенов Университеті. Бұл университет – тек қана білім алатын орын емес, сонымен қатар сіздің жарқын өміріңіз. Адам өмірінің маңызды бөлігі – студенттік шақ. Сол үшін жоғары оқу орнын таңдағанда, бітіруші түлектерінің жетістіктеріне, профессор-оқытушыларына, университеттің ішкі тыныс-тіршілігіне мән беру керек.

2021 жыл – Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті үшін айтулы жыл. Ел Тәуелсіздігінің 30 жылдығымен қатар университетіміздің 45 жылдық белесі елдік деңгейде атап өтілуде. Университет осы уақыт ішінде талай-талай кезеңдердің,

дәуірлік әлеуметтік-экономикалық оқиғалардың куәсі болды. Қазақстан үшін қажетті сапалы мамандардың лек-легін даярлап, ұлттық элитаны қалыптастырып келеді. Бүгінде әлемнің ең беделді университеттерімен әріптестік байланыс орнатып отырған YESSENOV UNIVERSITY әлемдік білім кеңістігінен өз орнын айқындап, жоғары оқу орындары арасында көшбасшы мәртебесін сақтап келеді.

Осы күнге дейін университетімізді мыңдаған түлек бітірді. Ұлттың дамуы – білім құндылықтарынан бастау алады десек, 45 жылдық айрықша тәжірибесі бар жоғары оқу орны жастарға лайықты білім мен тәлім беріп, маңғыстаулық қара шаңыраққа айналды. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан-ақ Қазақстан жоғары біліміне түбегейлі реформа жасалып келеді. Сол үлкен істің әрдайым бел ортасында тұрған Университетіміз бүгінгі таңда тәуелсіз елдің мамандарын дайындайтын негізгі орталықтарының бірі. Университет түлектері еліміздің түкпір-түкпірінде, сонымен қатар таяу және алыс шетелдерде жемісті қызмет етіп жүр. Университет қабырғасынан түлеп ұшқан түлектер өңірдің әртүрлі қызмет орындарында қызмет етіп аймақтың өндірістік, экономикалық және әлеуметтік бағыттарын дамытуда үлестерін косуда. Қазір университет абыройы да, мәртебесі де биік. Әлемнің ең үздік оқу орындарымен, ғылыми орталықтарымен ынтымақтастық байланыс орнатып, ғылыми зерттеу бағытын ұстанып отыр. Университет әр түлекпен мақтанады, әрқайсысының жетістігіне қоса қуанады.

Жас ұрпақтың бойында құндылықтың дұрыс бағыттары мен бағдарларын қалыптастыруда жарқын болашақ үшін азаматтарды парасатты өмір салтына шақырамыз.

Қазіргі өскелең ұрпақ – бұл біздің болашақ қаржыгер, есепші, мұнайшы, заңгерлеріміз, дәрігерлер, мұғалімдер, құрылысшылар, әскери қызметшілер және олардың өз саласында қаншалықты сауатты маман болатындығы, көбінесе үлгі болуға тиіс аға ұрпаққа байланысты. Сондықтан аға буында жауапкершілік көп.

Әділеттілік, парасаттылық және сенім еліміздің әрбір жас азаматы үшін басты құндылықтар болатынына сенімім мол.

Стратегии активного обучения как способ развития навыков читательской грамотности учащихся

Соболева Ирина Евгеньевна

КТУ «Саумалкольская средняя школа №1» село Саумалколь

Одна из важнейших задач современной школы – формирование функционально грамотных людей.

Сегодня обучение чтению и письму в школе не может ограничиваться академическими целями, оно должно включать функциональные и операционные цели, связанные с повседневной жизнью и трудовой деятельностью. Новая государственная программа обучения ориентирует учителя на развитие функциональной грамотности учащихся.

В программе по предметному циклу «Язык и литература» в разделе «Языковая и литературная компетенция» на разных ступенях обучения дублируются навыки и умения, без которых сегодня невозможно справиться с решением жизненно важных задач:

- осмысленно читать и воспринимать на слух, а также продуцировать тексты разных типов (информационного и прикладного характера, литературные тексты);
- уметь извлекать информацию из разных источников;
- учиться находить и критически оценивать информацию из СМИ и Интернета;
- уметь пользоваться источниками и ссылаться на них;
- уметь читать таблицы, диаграммы, схемы, условные обозначения и уметь применять их при подготовке собственных текстов;
- реализовывать разные стратегии чтения при работе с текстом.[1 с.23]

При обучении русскому языку и литературе в направлении «читательская грамотность» особое место в учебном процессе занимает текст. Он помогает выполнять не только образовательные, но и воспитательные задачи.

Какие же стратегии активного обучения наиболее действенны для развития навыков читательской грамотности учащихся?

Во – первых, что такое стратегия обучения? По мнению Н.Н.Сметанниковой, «стратегия – это план – программа совместной деятельности, в которой учащийся много работает самостоятельно под руководством учителя». [3с.54]

Во – вторых, что такое «активное обучение»? Это такое обучение, при котором учащиеся используют свое мышление для того, чтобы рассмотреть новые идеи, решить поставленные задачи и применить их на практике. При активном обучении происходят мыслительные операции на высоком уровне (анализ, синтез, оценка).

В – третьих, что такое грамотность чтения? В исследованиях PISA под грамотностью чтения предлагается понимать способность ученика к осмыслению письменных текстов и их рефлексии, к использованию их содержания для достижения собственных целей, развития знаний и возможностей, для активного участия в жизни общества. [1 с.36] Слово «грамотность» подразумевает успешность в овладении учащимися чтением как средством осуществления своих дальнейших планов: продолжения образования, подготовки к трудовой деятельности, участие в труде и жизни общества. На сколько уровней можно подразделить грамотность чтения?

1. Поиск в тексте нужной информации по простому критерию (самый низкий уровень)
2. Поиск в тексте нужной информации по множественным критериям
3. Поиск в тексте нужной информации, распознавание связи между отрывками информации, работа с известной, но противоречивой информацией.
4. Поиск и установление последовательности или комбинации отрывков, содержащих глубоко скрытую информацию, умение сделать вывод о том, какая информация в тексте необходима для выполнения задания.
5. Понимание сложных текстов и их интерпретация, формулирование выводов и гипотез относительно содержания текста. [2с.6]

Сущность понятия составляют признаки: понимание, рефлексия и использование. Рефлексия предполагает раздумья о содержании или структуре текста, перенос их на себя, в сферу личного сознания. Только в этом случае можно говорить о понимании текста, о возможности использования человеком его содержания в разных ситуациях деятельности и общения, для участия в жизни общества. Раньше основное ожидание по отношению к ученику сводилось к формуле: «Прочти и перескажи». Теперь надо учить поиску информации и ее использованию.

Следовательно, стратегии активного обучения способствуют развитию навыков читательской грамотности, сфокусированной на таких читательских умениях, как поиск, выбор, интерпретация и оценка информации из текстов, используемых во внешкольных ситуациях. Эти читательские умения не только определенным образом оттачивают умы учащихся, не только служат базой для учебной успешности во всех школьных дисциплинах, но и являются необходимым условием успешного участия в большинстве сфер взрослой жизни. После прохождения курсов «Развитие функциональной грамотности чтения в рамках проведения международного исследования PISA» я стала применять в своей практике следующие стратегии активного обучения: «Мозговой штурм», «Карусель», «Водоворот», «Текстовое граффити», «Я – ты – мы», «Партнер по учебе», «Делегат», «Таксономия Блума», «Перефразирование», «Мозаика». Использование данных стратегий способствуют развитию навыков читательской грамотности учащихся, т.к. требуют от учащихся самостоятельной работы с любым текстом, будь это учебный материал по русскому языку или художественный текст по литературе, учат находить такой подход к тексту, при котором они получают навыки для решения жизненных задач. Выбор стратегии зависит от того, какую цель ставит перед собой учитель.

Использование данных стратегий дает большой простор для подборки разнообразных видов заданий к тексту, которые позволяют развивать и проверять навыки грамотности чтения. На уроках русского языка для меня больше приемлемы стратегии: «Я – ты – мы», «Карусель», «Знаю – хочу узнать – узнал». Например, при изучении в 9 классе темы «Сложные многочленные предложения с разнотипной синтаксической связью», используя стратегию «Карусель», после прочтения текста даю задание: Преобразуй порядок своих действий в работе с предложениями упр.404, 408 в памятку анализа СМП. Инструкция к работе по тексту Прочитать самостоятельно тексты (2 мин) Работа в группе – составление памятки (5 мин) Передаем плакаты следующей группе по часовой стрелке: Согласие с мнением (рассуждением) отмечаем знаком «+» Не согласие – знаком «-» Мнение требует уточнения – «?» Можно дополнить идеи суждения других групп На обсуждение в группах для работы с листом других групп - 2 мин 4. Возвращение плаката команде, ознакомление с предложениями, дополнениями других команд (3 мин) 5. Презентация своей позиции (3 мин). Но время должно четко оговариваться. Если на уроке литературы материал объемный, н-р, при изучении темы «Образ Гринева в романе «Капитанская дочка»», то группы работают с разными главами романа. Каждая группа исследует формирование характера в разных жизненных обстоятельствах и презентует свой плакат. Затем точки зрения всех групп суммируются и делается общий вывод.

С позиции пробуждения интереса к чтению считаю наиболее продуктивными следующие предтекстовые стратегии:

1.«Мозговой штурм» Целью стратегии является актуализация предшествующих знаний и опыта, имеющих отношение к теме текста. Какие ассоциации возникают у вас по поводу заявленной темы? - Учитель записывает все называемые ассоциации. - Теперь прочитаем текст и посмотрим, адекватна ли информация, данная вами при «Мозговом штурме», тому, что мы узнали из текста. Или, н-р, после составления ассоциативного куста к слову любовь в романе «Капитанская дочка», используя «Мозговой штурм», решаем проблему: почему к одному слову в романе 2 куста, выслушав все идеи, приходим к выводу, что любовь у Гринева и Швабрина разная.

2.Стратегия «Глоссарий» Цель стратегии – актуализация и повторение словаря, связанного с темой текста. Ход работы: Мы будем читать информационный текст, например, «История создания романа «Герой нашего времени» - Посмотрите на список слов и отметьте те, которые могут быть связаны с текстом. - Закончив чтение текста, вернитесь к данным словам и посмотрите их значение и употребление слов, используемых в тексте.

3.Стратегия «Рассечение вопроса» Целью стратегии является смысловая догадка о возможном содержании текста на основе его заглавия. Ход работы: Прочитайте заглавие текста и разделите его на смысловые группы. О чем, как вы думаете, пойдет речь в тексте? [4 с.34] Например, при изучении темы «Историческая основа романа «Кап. Дочка», предлагаю прочесть статью В.Кожевникова «Историческая эпоха, развитая в вымышленном повествовании».

Поэтому наиболее эффективными будут стратегии, связанные с ведением записей в самой различной форме, с руководствами по чтению, с многочисленностью вариантов работы со словом, рубрикацией и системной организацией, с догадкой на основе контекста и с мнением, базирующимся на тексте. Цель – понимание текста и создание его читательской интерпретации.

Текстовые стратегии:

1. «Чтение в кружок» (попеременное чтение»)
2. «Чтение про себя с вопросами»
3. «Чтение про себя с остановками»
4. «Чтение про себя с пометками». [4. С.36]

Хочу сказать о тех, которые использую сама. «Чтение в кружок» Ход работы: Один из учеников начинает по очереди читать текст по абзацам. Наша задача – читать с пониманием, задача слушающих – задавать чтецу вопросы, чтобы проверить, понимает ли он читаемый текст. У нас есть только одна копия текста, которую мы передаем следующему чтецу. - Слушающие задают вопросы по содержанию текста, читающий отвечает. Если его ответ не

верен или не точен, слушающие его поправляют. «Чтение про себя с вопросами» Цель стратегии – научить читать текст вдумчиво, задавая самому себе все более усложняющиеся вопросы, вести «диалог с автором». Здесь хорошо работает прием «Шапка вопросов», взятый мной из социо – игровой технологии Букатова. Учащиеся составляют три вида вопросов к тексту и складывают в одну из трех шляп. 1). Вопрос, проверяющий знание текста 2). Вопрос на понимание текста 3). Вопрос по выяснению другого мнения о тексте и сравнению его со своим. Представители от каждой группы вытягивают вопросы и в группах работают с ними. Вопрос из третьей шляпы выбирает учитель. На один этот вопрос все группы отвечают письменно. Обсуждают сообща, но пишут – каждый в своей тетради. Затем все команды меняются местами «против часовой стрелки» и знакомятся с ответами других, оценивают. После возвращения групп на свои места, прошу при необходимости что – то дописать в своих тетрадях, дополнить, исправить. В результате учащиеся приобретают навыки в работе со всеми уровнями грамотности чтения. «Чтение с остановками» Цель: управление процессом осмысления текста во время чтения. Ход работы: Мы будем читать текст с остановками, во время которых вам будут задаваться вопросы «Чтение про себя с пометками» Данная стратегия чаще всего используется для работы со сложными научными текстами. Её целью является мониторинг понимания читаемого текста и его критический анализ. Читатель делает на полях пометки. Характер пометок определяется целями чтения. Например, уже упомянутая мной статья «Историческая эпоха, развитая в художественном повествовании» - группы получают по 6 разрозненных абзацев из статьи (каждому в группе по абзацу). Эти абзацы нужно за 2 мин. Расположить друг за другом согласно содержанию статьи. После этого все открывают текст и проверяют верность своего варианта. Далее нужно определить 3 самых значимых абзаца, следующих друг за другом, устно пересказав их в 6 –ти связных предложениях.

Стратегии послетекстовой деятельности. [4 с.37] Целью стратегий постчтения является применение, использование материала в самых различных ситуациях, формах, сферах, включение его в другую, более масштабную деятельность. Стратегии связаны с усвоением, расширением, углублением, обсуждением прочитанного, происходит корректировка читательской интерпретации авторским смыслом. Стратегии послетекстовой деятельности: 1. «Отношение между вопросом и ответом» 2. «Вопросы после текста» 3. «Тайм-аут» 4. «Проверочный лист» 5. «Отношение между вопросом и ответом» Ответ на вопрос может быть в тексте или в голове читателя. Если ответ в тексте, он может находиться в одном предложении или в нескольких его частях. В первом случае, чтобы ответить на вопрос, надо найти точный ответ в одном предложении текста, если он содержится в нескольких частях текста, такой ответ надо формулировать, соединяя их. Если ответ в голове читателя, то в одном случае читатель составляет его, соединяя то, что автор говорит между строк или в косвенной форме, и то, как сам читатель интерпретирует слова автора. В другом случае ответ находится за пределами текста и читатель ищет его в своих знаниях.

Таким образом, «текст в себе» (заданный текст) преобразуется в «текст для себя» (интерпретированный школьником с помощью учителя с использованием приемов стратегии созидющего чтения) и создается «текст от себя» (творческий информационный продукт ребенка после чтения).

При анализе материалов PISA, были выделены общие типы задач. Основанием выделения были цели чтения и соответствующие им действия читателя (в данном случае – учащегося). Специфика вопросов к текстам заключается в том, что они задают определенный ракурс для рассмотрения представленных фактов, требуют их сопоставления, отбора, интерпретации, обнаружения недостающих элементов для восстановления полной информационной картины. То есть вопрос требует переструктурирования заданного информационного поля.

Таким образом, задачи этого типа требуют определенной стратегии чтения: сначала беглого знакомства со всей представленной в текстах информацией (в процессе этого знакомства происходит определение общей тематики, информационной ценности каждого фрагмента, специфики содержащейся в нем информации и т.п.), затем уже прицельное,

возможно, неоднократное, возвращение к текстам, анализ содержащейся в них информации с определенной целью.

Список литературы

1. Бунеев Р.Н. «Понятие функциональной грамотности// Образовательная программа» «Школа 2100», Педагогика здравого смысла / Под ред. А.А.Леонтьева
2. Логвина И., Рождественская Л. «Формирование навыков функционального чтения». Пособие для учителя, 2012г.
3. Сметанникова Н.Н. «Грамотность. Единственное или множественное число?» // Школьная библиотека, 2001
4. Тарханова И.Ю. «Интерактивные стратегии организации образовательного процесса» // Учебное пособие, 2012

Вариативность применения образовательных технологий в практике работы с младшими школьниками

Титова Галина Николаевна

учитель начальных классов

ОЦСТ «Детский сад – школа-гимназия «Нұр-Әлем»» г.Тараз, Жамбылская область

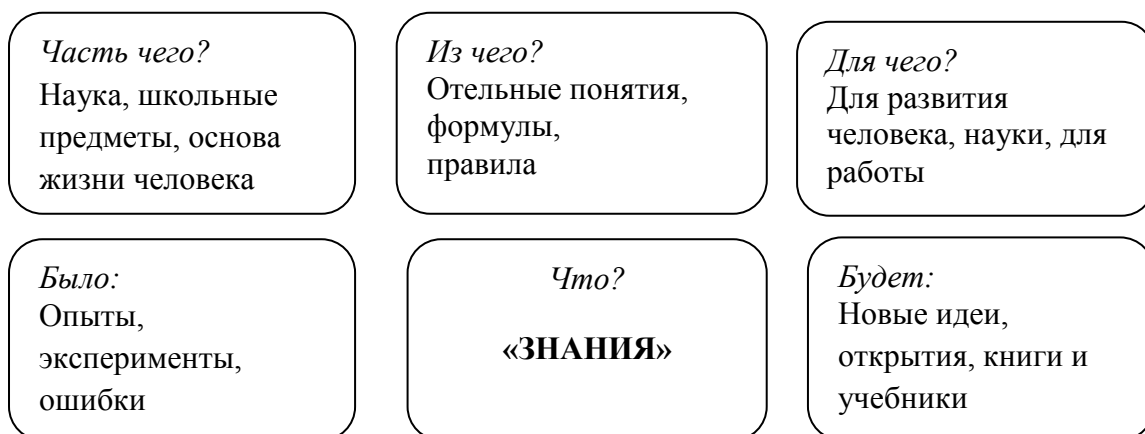
Выявление и развитие творческих и познавательных способностей детей, создание равных стартовых возможностей выпускников детского сада при переходе на новый возрастной этап систематического обучения в школе – вот основная цель моей деятельности.

Один из главных векторов развития современного образования -применение эффективных образовательных технологий, совершенствование условий, для обучения детей, поэтому мне пришла идея регулярно использовать метод кластеров. К этому меня подвигло использование ранее технологии ТРИЗ.

Напомню, что ТРИЗ (теория решения изобретательских задач) — это поиск решения нестандартных проблем в известном поле знаний. ТРИЗ — это то, что мы ежедневно применяем в своей жизни, но просто не называем этой аббревиатурой. Я опробовала несколько методов и приёмов, известных в ТРИЗ-технологии, часто применяю их, но особенно мне нравится работать по методу «Системный оператор». Системный оператор — поиск связей между объектами, которые в дальнейшем можно связать в систему. Также это одно из первых упражнений развития логического мышления, позволяющее видеть объект одновременно в структурном, функциональном, временном аспектах.

Поставив перед собой задачу, научить детей мыслить большими категориями с помощью «системного оператора», я начала использовать в ходе уроков таблицы и схемы, которые позволили структурировать знания школьников о строении и этапах развития предметов и явлений, создать о них полное представление.

Системный оператор позволяет рассмотреть, из чего состоит и частью чего является интересующий нас объект; знакомит с функциональными особенностями отдельных частей, самой системы и подсистемы в целом при переходе по вертикали снизу вверх. Он позволяет провести анализ интересующего нас объекта по времени на уровне системы, надсистемы и подсистемы. Ученикам нравится устанавливать подобные связи между объектом изучения и окружающим, находя порой интересные и нестандартные решения. Причем это относится не только к материальным вещам, но и абстрактным понятиям, например: изучая раздел «Я - исследователь» мои ученики решили понять, что такое «знания», где их найти, как применить и на что они могут повлиять. Так получилась такая структура-схема:

Стремление сделать процесс обучения ярче, познавательнее и интереснее и мысль, что ранее используемый мной метод ТРИЗ системный оператор очень похож на составление кластера, побудило меня к системному включению в уроки этого метода. Ведь необычность ситуации заставляет детей лучше запоминать информацию, размышлять, высказываться и делать выводы.

Так что же такое кластер (от англ. cluster — «скопление», «пучок», «созвездие»)? В школе это прием, которым пользуется учитель в процессе урока. Так называется графический метод организации информации, в которой выделяются главные смысловые единицы, фиксирующиеся в виде схемы с пояснением всех связей между ними. Образовательный кластер – это изображение, которое способствует систематизации и обобщению учебного материала. Он служит наглядной схемой-подспорьем для учащегося.

Прием «кластер» развивает умение формирования собственного мнения на основе опыта и наблюдений. Кроме того, он содействует самообразовательной деятельности учеников, умению работать как в группе, так и самостоятельно, активизирует учебную деятельность. У ребят есть возможность вносить исправления в готовые схемы.

Современная система образования ориентирована на повышение самостоятельности младшего школьника, овладение критическим мышлением, стимулирование интеллектуального развития учеников. Поэтому метод «кластер» в начальной школе – это один из способов реализации всего вышеперечисленного.

Для развития критического мышления характерны три стадии: вызов, осмысление, рефлексия. На стадии вызова, активизации происходит вовлечение всех учащихся в процесс. Его цель – воспроизведение уже имеющихся знаний по заданной теме, формирование ассоциативного ряда и постановка проблемных вопросов по теме. Фаза осмысления характеризуется организацией работы с информацией. Это может быть чтение материала в учебнике, обдумывание или анализ имеющихся фактов. Рефлексия – это стадия, когда полученные знания перерабатываются в ходе творческой деятельности, после чего делаются выводы. Все эти действия преобразуются в графическую форму – кластер.

В чем же результативность и достоинства кластера?

Метод «Кластер»	
УМЕНИЯ УЧЕНИКОВ	ПРЕИМУЩЕСТВА
Умение формулировать вопросы.	Позволяет охватить значительно больший объем учебного материала.
Находить главное в большом объеме учебного материала.	Вовлекает всех учеников в обучающий процесс.
Устанавливать причинно-следственные и логические связи.	Деятельность интересна детям.
Строить умозаключения.	Ученики открыты и активны, так как у них нет

	страха высказать неправильное суждение.
Переходить от частного к общему, воспринимая проблему в общем виде.	Организует творческую деятельность, обеспечивает полет фантазии.
Проводить аналогии. Сравнить и анализировать.	

Несколько рекомендаций организации работы по данному методу.

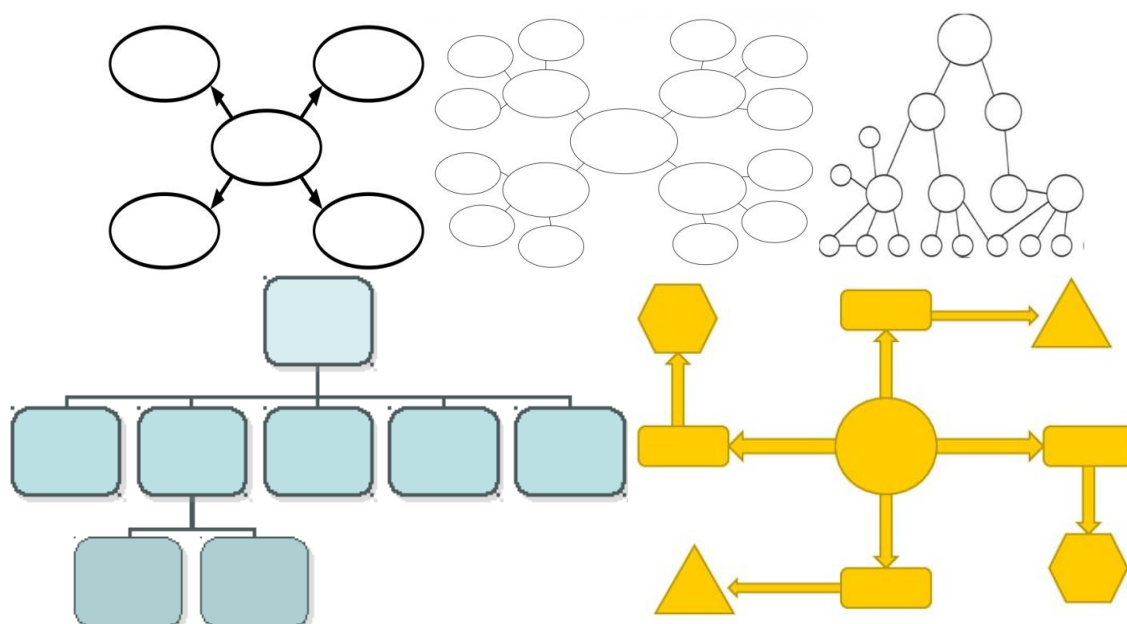
Последовательность действий при составлении схемы следующая.

Посередине классной доски или чистого листа пишется ключевое слово или предложение, являющееся главным в раскрытии темы, идеи.

Далее вокруг записываются другие слова или предложения, которые выражают факты, идеи, образы, подходящие для выбранной тематики.

По мере записи все новые элементы соединяются прямой линией с ключевым понятием. Каждый «спутник», в свою очередь, тоже имеет «спутников» - так устанавливаются новые логические связи между понятиями.

Графические варианты кластеров

Начинающие учителя зададутся вопросом, на каком этапе урока продуктивнее использовать прием кластера? Отвечаю, кластер в начальной школе можно использовать на любом этапе урока. Он подойдет и на стадиях вызова, осмысления и рефлексии, а также в качестве базовой стратегии проведения урока. На этапе вызова или постановки проблемы кластер – стимулирующий компонент познавательной деятельности младших школьников, которые создает мотивацию к размышлению до начала изучения новой темы. На этой стадии учащиеся высказывают и фиксируют все знания по теме, которые у них имеются, а также все ассоциации и предположения. Для структурирования учебного материала, улучшения качества его усвоения используйте данный метод на этапе осмысления. Подвести итог, обобщить полученные знания и умения, кластер поможет на этапе рефлексии.

Метод хорош тем, что подойдет для использования на любом уроке и на всех его этапах. Хочется добавить, что используя кластер в виде стратегии целого урока и дополняя схему в течение всего урока, лучше всего выделять записи разным цветом. Тогда детям будет наглядно видно все знания, которыми они владеют в начале урока, дополненные по ходу изучения материала и, подводя итог, возможно дополнят схему новыми данными.

Оформление кластера зависит от того, каким способом учитель организовал урок: например, «гроздь» может быть оформлена на доске, на отдельных листах или даже в тетрадях учеников, по ходу выполнения ими индивидуальных заданий. Составляя кластер, лучше всего использовать разноцветный мел, ручки, карандаши, маркеры или фломастеры. Это позволит выделить ключевые моменты и нагляднее отобразить общую картину, упростить процесс систематизации и классификации информации.

Как составить кластер на уроке: советы и рекомендации

Составляя схему, не бойтесь излагать все свои мысли, предположения, факты и фиксировать все, что приходит на уровне ассоциаций. Ведь в ходе работы все неверное и неточное можно исправить или дополнить. Ученики могут дать волю воображению, фантазии и интуиции, работая до тех пор, пока поток идей не иссякнет. Не нужно беспокоиться и из-за наличия значительного количества смысловых звеньев на схеме. Кластер на тему, которая сама по себе обширна, и должен получиться достаточно большим. Главное – найти как можно больше логических связей между блоками. На этапе анализа работы все систематизируется и встанет на свои места.

Кластер можно использовать как способ организации работы не только во время урока, но и в качестве домашней работы. Если вы задаете учащимся составить кластер дома, то помните о важности наличия у учеников определенного опыта и навыков его составления.

В качестве примера возьмем составление кластера на уроке естествознания, тема «Какие у растения секреты?».

В начале работы дети высказывают все ассоциации и предложения по этому вопросу, а учитель, в свою очередь, фиксирует их на доске. В моем случае это было так: растения, живые, деревья, цветы, кусты, букет, растет, цветет, плоды, вянут, деревья спят. Далее следует ознакомительное чтение параграфа в учебнике. По ходу ознакомления с материалом или по результату прочтения текста кластер дополняется «свежими» фактами. Учитель фиксирует их на доске с помощью мела другого цвета. Мы записали: ботаника, появление корня, пища растений, сезон.

Итог урока – анализ полученной картины. Обязательно обсуждение правильности или неправильности первоначальных фактов и суждений. Немаловажный этап – это обобщение полученных знаний.

Урок с применением технологии кластера, дает детям возможность проявить себя, высказать свое мнение, а также предоставляет простор для творчества. В целом нетрадиционные методы обучения, которые активно используются в образовательном процессе, способствуют повышению мотивации учащихся, дарят ощущение собственной свободы, формируют обстановку взаимовыгодного сотрудничества.

Литература

1. Генике Е.А., Трифонова Е.А. Развитие критического мышления (базовая модель) / в сб. Учитель и ученик: возможности диалога и понимания. – Том 1 // под общ. ред. Л.И. Семиной. – М.: изд-во «Бонфи», 2002. – 239 с.
2. Кабанова - Меллер Е.Н. Формирование приёмов умственной деятельности умственного развития учащихся. - М.: Просвещение, 2016. - 288с.
3. Современные технологии обучения: Методическое пособие по использованию интерактивных методов в обучении / Под ред. Г.В. Борисовой, Т.Ю. Аветовой и Л.Ю. Косовой. - Спб., 2012.

4. Технологии открытого образования: Сборник научно-методических материалов Московского открытого образовательного проекта / Под. ред. Н.П.Дерзковой – М.: АПКиПРО, 2012. – 88 с.

5. Хижнякова О. Н. Современные образовательные технологии в начальной школе. - С. 2006

Ешкі малынан алынатын сүт өнімі және оның адам организмiне пайдасы

Шаугимбаева Нұржан Нұрланқызы

Алматы Технологиялық университеті

Ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауым.профессор

Төлегенова Аймира

Алматы Технологиялық университеті, студент

***Аңдатпа:** Ешкі жануары және одан алынатын сүт өнімін адам ағзасына тигізетін пайдасына, ешкі малын ұстаудың тиімділігіне зерттеулер жүргізілді және Қазақстандағы ешкі сүтін өндіретін орындар, ешкі сүті туралы әлем көзқарасы туралы зерттеулер.*

***Кілт сөздер:** ешкі, сүт, пайда, ем, тағам.*

Кіріспе

Жыл сайын әлемде 850 млн. тоннаға жуық сүт тұтынылады (2018 ж. IDF деректері), оның 83% – ы (700 млн.) - сиыр сүті. Ешкі сүтінің үлесі 15 млн. тоннадан аспайды (2.2%). Қалған 15% түйе, қой, бұғы, буйвол, бие, есек және т.б.

Ешкі сүтінің әлемдегі ең ірі өндірушілері:

Үндістан-26,3%;

Бангладеш-14,3%;

Франция-3,8%;

Греция-3.3%.

Таңқаларлық емес, бұл сауда қатынасында көпшілігіміз сиыр сүтін ішеміз. Оңай қол жетімділік және төмен баға-бұл оның танымалдылығының негізгі компоненттері.

Алайда, соңғы жылдары ұсақ мал өсіруге мамандандырылған фермерлердің саны тез өсуде. Ішкі нарықта ешкі сүтінің көп мөлшерінің пайда болуы әлеуетті сатып алушыларды оның керемет пайдасы туралы жаңа күшпен ойлауға мәжбүр етеді.

Егер бұрын ешкі сүтінің емдік қасиеттері туралы дерексіз нәрсе деп айтуға болатын болса, бүгінде оларды дәлелдейтін көптеген ғылыми және зертханалық зерттеулер бар. Бірақ кейде, тіпті ғылыми базаның болуына қарамастан, Интернетте қарама қайшы көзқарастағы мәліметтер де бар, сондықтан тәжірибесіз тұрғынға олардың шынайылығын бағалау қиын.

Ешкі сүті өте пайдалы екені даусыз. Бірақ оны күнделікті диетаға енгізген кезде денсаулықты толығымен қалпына келтіріп, созылмалы аурулардан арылуға бола ма?

Ешкі сүті — аса бағалы тағамдық өнім. Организмге оның құрамды бөлігінің 95-98 %-ы сіңеді. Ешкі сүтінің құрамында 13,4 % құрғақ зат тектер, 4,4% май, 3,6% ақуыз, 4,9% лактоза бар. Ешкі сүті химиялық құрамы жағынан сиыр сүтіне жақын. Ерте кездерде асқазаны, бүйрегі ауыратын адамдарға ешкі сүтін беріп емдеген. Ешкіден күніне 4 литрге дейін сүт сауылады. Ешкі сүті көбінесе ірімшік, айран және т.б. тағамдар дайындауға пайдаланылады.

Басты артықшылығы

Ешкі сүті құрылымы мен тағамдық құндылығы жағынан әйелдің емшек сүтіне жақындайды. Сиыр сүтінен айырмашылығы, ол тез сінеді, денені қоректік заттармен қанықтырады және энергияға айналады.

Оның құрамында әлдеқайда көп:

- жасуша регенерациясы үшін қажетті В6 дәрумені;
- Ретинол (А дәрумені) иммундық жүйеге және көру органдарына жауап береді.

Құрамы

- ақуыздар - 3-4% (әйелдерге қарағанда 3-4 есе жоғары), олардың шамамен 75% — ы казеин (әйелдерде шамамен 25%, сиырда шамамен 80%), қалғаны-альбуминдер, глобулиндер. Бұл жағдайда ешкі сүтіндегі казеин, β -казеин түріндегі әйел сияқты, сиыр сүтінен айырмашылығы, α 1-казеин және γ -казеин болмайды. А β -казеин А1-нұсқасының болмауымен сиырдан ерекшеленеді, оның ферментативті ыдырауы кезінде адамның ас қорыту жолында сиыр β -казоморфині 7 пайда болады. Ешкі сүтінің казеині ішектің коагуляциясы кезінде бос калье түзеді, асқазан-ішек жолындағы басқа ферменттердің бөлінуі кезінде борпылдақ тромбтар пайда болады. А-лакталбуминнің мөлшері шамамен 0,4 % (әйелде шамамен 0,03 %, сиыр сүтінде шамамен 0,07 %), β -лактоглобулин бар[en] әйел сүтінде жоқ. Сиыр мен әйел сүтінен айырмашылығы, ешкі сүтінде иммуноглобулиндер мен сарысулық альбуминдер жоқ[en]. Ешкі мен сиыр сүті ақуыздарының маңызды аминқышқылдарының құрамы айтарлықтай ерекшеленбейді (0-14 %).

- сүт майлары — 4,2-4,4 % (әйелдер майында 3,3-4,2 %, сиыр майында 3,2-3,9 %). Ешкі сүті майының эмульсияланған бөлшектері сиырдан 10 есе аз (2-4 мкм-ге қарсы 0,1-2 мкм). Ешкі сүтіндегі оңай сіңетін қысқа және орташа тізбекті қаныққан май қышқылдарының жалпы мөлшері сиыр сүтінен 34-42% - ға көп, қаныққан май қышқылдары (капрон, каприл, каприл, Лаурин, пальмит) бойынша 20-70% - ға көп, бірақ миристин 25% - ға аз, моно және полиқанықпаған май қышқылдары сиыр сүтінен аздап ерекшеленеді. Сиыр мен ешкідегі май қышқылдарының екі тобы да әйел сүтіне қарағанда едәуір төмен.

- көмірсулар-көмірсулардың жалпы мөлшері 4,4-4,5%, бұл сиыр сүтіндегі мөлшерге сәйкес келеді және әйел сүтінен (7,0-7,3%) төмен. Олар негізінен лактоза және ішек микрофлорасының көбеюіне ықпал ететін басқа да сіңірілмейтін олигосахаридтерден тұрады (олардың сиыр сүтіндегі мөлшерінен 10 есе көп).

- витаминдер-құрамында аскорбин қышқылы бар (20 мг/л) ешкі сүті сиыр сүтіне сәйкес келеді, бірақ әйел сүтінен 3 есе нашар. Ешкі сүтіндегі никотин қышқылы шамамен әйел сүтінде және сиыр сүтінен 3 есе көп. В тобының витаминдері (B1, B2, B6) әйел сүтіне қарағанда орта есеппен 2 есе жоғары және сиыр сүтіне ұқсас. B12 дәрумені сиыр сүтінен 4 есе аз (10 мг/л) және әйел сүтінен сәл жоғары, ал биологиялық процестерде онымен байланысты фолий қышқылы (10 мкг/л) сиыр мен әйел сүтіне қарағанда 5 немесе одан да көп есе аз. Ешкі сүтіндегі А дәрумені әйел сүтіндегідей және сиыр сүтіне қарағанда 2 есе жоғары, кальций мен Е дәруменінің сіңуіне әсер ететін D дәрумені сиыр сүтінен іс жүзінде ерекшеленбейді және әйел сүтіне қарағанда 2-4 есе төмен. Рибофлавин мен каротиннің көп мөлшері ешкі сүтінің кремді көлеңкесіне байланысты болуы мүмкін.

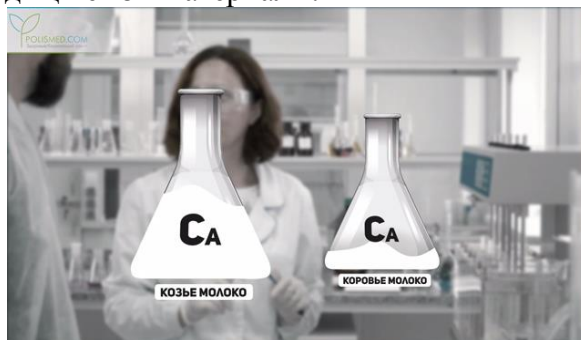
- макро-және микроэлементтер-сиыр мен ешкі сүтіндегі натрий, калий, кальций, фосфор сияқты макроэлементтердің мөлшері іс жүзінде бірдей және оның әйел сүтіндегі құрамынан бірнеше есе көп, ал олардағы кальций мен фосфордың биожетімділігі төмен. Ешкі сүтіндегі мырыш, мыс, марганец, молибден сияқты микроэлементтер сиыр сүтіне қарағанда сәл жоғары және әйелдерге қарағанда бірнеше есе көп. Әр түрлі зерттеулерге сәйкес темір мөлшері әр түрлі және сиыр мен әйел сүтіне қарағанда көп немесе аз болуы мүмкін.

калория мөлшері бойынша ешкі сүті іс жүзінде әйел сүтінен ерекшеленбейді және сиыр сүтінен орташа есеппен 100 ккал/л жоғары.

- Казеин ешкі сүтінің мицеллалары әйелдер мен сиыр сүтіне қарағанда үлкен және 133 нм және одан жоғары. Ешкі сүтінің қышқылдығы шамамен 17-19 °Т (рН = 6,4÷6,7), тығыздығы — 1033 кг/м³. Ешкі сүті ыстыққа төзімді емес (19 минут ішінде 130 °С температураға төтеп береді), өйткені құрамында иондалған кальций көп[көзі көрсетілмеген 187 күн].

Кальций мен фосфордың көзі

Қалыпты жұмыс істеуі үшін адам тамақпен бірге микроэлементтер мен макроэлементтердің толық кешенін алуы керек. Кальций мен фосфорға ерекше мән беру керек-бұл тірек-қимыл жүйесін құрудың негізгі материалы.

Зертханалық жағдайда әртүрлі жануарлардың сүтін талдағаннан кейін зерттеушілер күтпеген қорытынды жасады.

Ешкі сүті мына заттар бойынша көшбасшы екені белгілі болды:

- кальций;
- калий;
- фосфор;
- Селен.

Бірақ ең таңқаларлығы, фосфор мен магнийдің теңдестірілген құрамына байланысты жаңа өнімнен сіңетін кальций мөлшері 58% жетеді.

Ешкі сүтінің пайдасы

Ешкі сүтін асқазанға жеңіл сіңетін, әрі асқорыту жүйелері ауыртпалық түсірмейтін болғандықтан, мына аурулары бар адамдардың ас мәзіріне енгізуге кеңес береді:

- бауыр;
- өт қабы;

- АІЖ (асқазан-ішек жолы);
- ұйқы безі.

Қызықты факт!

Ешкі сүтінде май шарларының бір жерде жиналуы өте баяу. Сондықтан оның кілегейді қалыптастыру қабілеті төмендейді, кілегей оның бетіне тек 2-3 күн жиналады.

Несімен пайдалы?

Өнімнің емдік қасиеттерінің арасында мыналарды атауға болады:

сүйек тінін, шашты және тырнақты нығайту;

жүрек қызметін қалыпқа келтіру;

қан мен иммунитеттің сапасын арттыру;

терінің күйін жақсарту;

күреске АІЖ бұзылыстары.

Пайдасы ерлер мен әйелдер үшін

Бұл сүт барлығына пайдалы. Оның калория мөлшері төмен, сондықтан оны диеталық мәзірге жиі қосады, ағзадан токсиндерді кетіреді және қандағы холестеринді төмендетеді.

Ешкі сүті табиғи ақуызға бай, метаболизмді тездетеді және спортпен белсенді айналысатын ер адамдарда төзімділікті арттырады.

Сусынның тағы бір пайдалы қасиеті-ағзаны токсиндерден тазартатын және ішек микрофлорасын жақсартатын аминқышқылдарының көп болуына байланысты масаңдық табынан тез арылу.

Ешкі сүті әйел денесінің гормоналды фонына жақсы әсер етеді, ПМС-ға және менопаузаның бастапқы кезеңіне жақсы түзуге көмектеседі, ұйқының сапасын жақсартады, стресстермен және көңіл-күйдің күрт өзгеруімен күреседі.

Ол көбінесе үйдегі Сұлулық рецептерінде қолданылады, өйткені ол теріні сәл ағартады және кемшіліктермен күреседі.

Сусынның құрамына кіретін фолий қышқылы етеккір циклын қалыпқа келтіреді және баланың туылу мүмкіндігін жақсартады.

Жүктілік кезінде бұл өнім жас аналарда кальций мен В12 дәрумені жетіспеушілігімен күреседі және нәрестені қажетті заттармен қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, оның аллергия қаупі өте төмен.

Егер әйелде сүт жеткіліксіз болса, оны нәресте формуласына қосуға болады.

Балаларға пайдасы

Бұл өнім құрсақта болса да, баланың дұрыс дамуына және өсуіне көмектеседі.

Егер нәресте сиыр сүтіндегі лактозаға аллергиясы болса, ешкі оны сәтті алмастыра алады, бұл дәрумендер мен минералдардың жетіспеуіне жол бермейді.

Маңызды! Педиатрлар бір жасқа толғаннан кейін балалар мәзіріне сүтті енгізуді ұсынады.

Бұл өнімді үнемі қолданудың арқасында балалар аз зардап шегеді:

суық тию;

экзема;

иммунитеттің төмендеуі;

құлақ инфекциясы.

Сусын студенттерге ақыл-ой белсенділігі жоғарылаған кезеңдерде, мысалы, емтихандар кезінде ұсынылады. Сүт спорттық секцияларға баратындарға да пайдалы болады, өйткені ол төзімділікті арттырады және күш береді.

Қарт адамдарға пайдасы

45-50 жастан асқандар үшін ешкі сүтінің пайдасын бөлек атап өткен жөн. Бұл жаста дене кальций ала бастайды, сондықтан аптасына екі-үш рет сүт ішу ұсынылады. Фигураға зиян тигізбеу үшін майсыз сорттарды таңдауға кеңес беремін.

Бұл сусын ағзаға жақсы сіңеді және қарттарды жиі мазалайтын іш қату мен диареяның алдын алу арқылы ас қорытуды едәуір жақсартады.

Сонымен қатар, ешкі сүті:

аурулар мен операциялардан кейін денені тез қалпына келтіреді;
зиянды холестеринді кетіреді және тамырларда бляшқалардың пайда болуына жол бермейді;

қан қысымын қалыпқа келтіреді;

ісінуді азайтады;

жады мен жүрек жұмысын жақсартады;

метаболизмді жеделдетеді;

гастрит, асқазан жарасы және бауыр аурулары қаупін азайтады;

остеопороз мен Паркинсон ауруының дамуына жол бермейді.

Үй иесіне ескерту: ешкі өсіретін және осы сүтке негізделген өнімдер шығаратын фермерлерді табуға тырысыңыз-осылайша сіз сусынның балғындығына сенімді боласыз және үнемдей аласыз.

Ешкі фермасы жанынан ашылған кәсіпорын 12 түрлі өнім шығарып отыр. Атырауда ғана емес, алыс-жақын шет елдерде үлкен сұранысқа ие болған ешкі сүтінің өнімдері Махамбет ауданында өндіріледі. Бұл елімізде ешкі сүтін өңдеуді қолға алған тұңғыш кәсіпорын. Алғашқыда Сербиядан голландиялық асыл тұқымды 500 бас лақ әкелінген. Келешекте шаруашылық шекшек ата тұқымын 2 мыңға жеткізуді жоспарлап отыр. Бұл фермада қазір 300 бас ешкі бар. Олардан тәулігіне 600 литр сүт алынып жатыр. Шаруашылық Алматы ауыл шаруашылығы университетімен бірлесіп, өнімнің жаңа түрлерін, әсіресе балалар тағамын шығаруды қолға алған. Ешкі сүтінің ана сүтін алмастыратын таза да табиғи қасиетін ескерсек, өте пайдалы өнімнің нарыққа шығатын күні алыс емес. Келешекте, жаңа өнім түрі сыртқы нарыққа, атап айтқанда Ресей нарығына шығатын болады. Ешкі шаруашылығы өте қолайлы салалардың бірі. Олар климатқа тез бейімделеді, тез көбейеді. Жылына екі мәрте төлдейді. «Қойдың сүті – қорғасын, ешкі сүті – ем» деген сөз бар. Ол иммун тапшылығын қалпына келтіріп, көптеген аурулардың алдын алуға пайдалы. «Мақсатымыз – ешкі сүтінен балаларға арналған жаңа тағам түрін өндіріп, өнімді ЕАЭО нарығына шығару. Бізде оны қамтитындай сүт көлемі бар. Қазір мал басы 1 мыңнан асты. Біз ешкіні өзіміз сауып, сүтін өңдейміз. Біз сырттан өнім сатып алмаймыз. Біздікі табиғи таза өнім», – дейді шаруашылықтың атқарушы директоры Төлеген Жәшімов. Асыл тұқымды ешкілер Атырау өңіріне әбден жерсінген. Қазір отарға 250 бас лақ қосылыпты. Шекшек ата тұқымының сүтінен дайындалатын өнім түрлері ағзаға өте пайдалы. Сондықтан, табиғи таза өнімнің сапасына зор мән беретін шаруашылық, аша тұяқтылардың денсаулық жағдайын толық басқарып отыратын микрочип орнатқан. Яғни шаруашылық цифрлық технологияға негізделіп жұмыс жасауда. «Шаруашылыққа енгізілген жаңа технология жұмысымызды жеңілдетті. Біз 3 бағытта қызмет атқарамыз. Фермаға арнап жасақталған арнайы бағдарлама арқылы бақылау жүргіземіз. Ол соның ішінде зоотехниктердің, зертханашылар мен сауыншылардың жұмысын жеңілдетті. Зертхана мен сауыншылар ешкі тұяғына орнатылған арнайы чип арқылы оның денсаулығын, күніне, айына қанша литр сүт берді, сүттің құнарлылығын және малдың қайда жүргенін бақылап отырады», – дейді асыл тұқымды шаруашылық жетекшісі Тамила Розметова. Табыс көзін тапқан шаруалар келешекте өндіріс көлемін де ұлғайтуды жоспарлап отыр. Егер мал басы 2 мыңға жетсе, одан тәулігіне – 2 мың литр сүт, 40 түрлі өнім алуға болады екен. Оған толық жағдай да бар. Себебі, фермада шикізатты дайын өнімге дейін өңдейтін желі толықтай автоматтандырылған. Қыста – қорада, жазда жайылымға шығатын ешкілердің күтімі ерекше. Сүттен көктің дәмі шықпас үшін оларға

жемнен бөлек, алма мен сәбіз беріледі екен. Зауыттағы мамандар Италия мен Ресейде білім алып, біліктіліктерін арттырып отырады. Сүт өнімдерінің құтылары да кәсіпорынның өзінде дайындалады. Мәселен пластикалық капсулалар 80 градус ыстық пеште балқытылады. «Ешкілердің қазақы ешкілерден ерекшелігі сол, сүтті мол береді. Бұлар күніне 8 литр сүт береді. Таңертен – 4 литр, кешке – 4 литр. Тағы бір ерекшелігі, бұлар тазалықты қалайды. Үш мезгіл үш түрлі жем жейді. Сүттен ірімшік, құрт, сарысу, айран өндіреміз. Әсіресе, ешкінің сарысуын бізден басқа ешбір жерде өндірмейді. Диеталық сусын асқазан аурулары мен қант диабетімен ауыратын адамдарға өте пайдалы», – дейді «Сарайшық» ЖШС директорының орынбасары Гүлім Жұмағалиева. Ешкінің сүтінен жасалған ірімшік – Атыраудың бренді. Қазақстанда баламасы жоқ. Біз ірімшіктің жасалу технологиясы мен құрамының құпиясын Тамила Розметовадан сұрадық. «Сауылған ешкінің сүті алдымен қайнатылады. Ол салқындатылған соң, ашытқы қосылып, ірімшікке айналады. Одан кейін салқындатылған бөлмеде, арнайы аппараттардың көмегімен тығыздалып, 12 сағат салқын температурада қатырылады. Дайын болған өнімді бірден қолдануға болмайды. Ірімшік 2 ай бойы 16 градустық салқын температурада сақталып, содан кейін барып жеуге ұсынылады. Ешкі сүтін өңірдегі барлық балабақша, мектеп және ауруханаларға жеткіземіз», – дейді «Сарайшық» ЖШС бас директоры Тамила Розметова. Ия, ешкі сүті 99 ауруға ем деседі. Жайылғанда емдік шөптерді талғап, теріп жейтін төлдің сүті дәрумендерге бай. Ешкі сүтін Гиппократ құрт ауруымен ауырғандарға ем ретінде ішуді ұсынған екен. Медицина атасының ақылын Атыраудың ақ халаттылары да ұстанып жүр. Дәрігерлердің пайымынша, сары су мен ешкінің айраны артық салмақ тастауға септігін тигізеді. Суық тигенде де пайдасы мол. Қатерлі ісіктің алдын алады. Сонымен бірге, келіншектер жүкті кезінде ешкі сүтін ішсе, баланың сүйектері мен тістері жақсы дамитыны дәлелденген. «Ешкі сүті құрт ауруының алдын алуға, оны емдеуде таптырмас сусын, ағзадағы токсиндерді шығаруға көмектеседі», – дейді Атырау облыстық туберкулезге қарсы күрес диспансерінің дәрігері Алтын Ушумова. Ешкі сүті әлем елдерінің денсаулық сақтау саласында да кеңінен қолданыс тапқан. Мәселен, Өзбекстанда ауруханалар мен перзентханаларды сүтпен қамту үшін сүтті ешкілер арнайы өсіріледі екен. Швейцарияның таулы шипажайларында туберкулез бен рахитке шалдыққандарды ешкі сүтімен емдеу тәжірибесі бар. Италияндық, канадалық дәрігерлер де бір ауыздан ешкі сүтінің адам денсаулығына оң әсер ететін мойындаған. Ешкінің шипалы сүті атыраулықтардың да сүйікті сусына айналды. Экологиялық таза өнімге қазірдің өзінде сұраныс мол. Еліміз бойынша тұңғыш қолға алынған асыл тұқымды ешкі фермасы өзге де өңірлердің қажетін өтеп келеді. Сондай-ақ 30 пайыз өнім экспортқа шығарылады.

Ешкі сүті жайлы Әлем не дейді?

Құймақұлақ қарттардан ешкі жайында есті әңгіме естіп өстік. Сексек ата тұқымының адам өмірінде пайдасы зор екен. Бұл жайында көнекөз қариялар майын тамыза әңгімелеп отыратын. Ата-бабаларымыз ешқандай ғылымға сүйене қойған жоқ. Дертіне дауа іздегенде ешкінің сүтін ішті. Денсаулыққа жұғымды ас есебінде ешкі етінен де тартына қоймады. Оның терісі мен түбітін де қажетіне жаратты. Десе де, ешкіні түліктің түріне неге жатқыза қоймағаны түсініксіз. Сол көзқарас әлі де сейіле қойған жоқ. Біздің елімізде ешкі шаруашылығына дұрыс көңіл бөлінбей келеді. Жалпы, жұмыр жерде ешкі Азия және Африка құрлығында көп кездеседі. Дегенмен Еуропада аталмыш шаруашылықты дамытуға ерекше мән беріліп отыр. Әсіресе Голландия мен Франциядағы шаруа қауымының ешкі өсірумен-ақ шекесі шылқып отыр. Әлемнің көптеген еліндегі дүкен сөрелерінде француз шаруаларының өнімін кездестіруге болады. Барлығының орайын келтірген. Жағдайлары жаман емес. Қаншама қаржы қалтаға құйылып жатыр. Бұл елдерде ешкі жайылымға сыймай жатқан жоқ. Әрбір ісіне есеппен қарап үйренген еуропалықтар мол өнімге қол жеткізу мақсатында асыл тұқымды ешкі малын өсіреді.

Төрткүл дүниеде 1 млрд шамасында ешкі малы бар екен. Оның саны жөнінен Қытай көш бастап тұр. Онда 180 млн басқа жуық Сексек ата тұқымы бағылатын көрінеді. Одан кейінгі орындардағы Үндістанда – 130, Пәкістанда – 50, Бангладеште – 40, Иран мен Нигерияда – 30, Судан, Эфиопия, Индонезия мен Сомалиде 20 млн шамасында малдың осы тұқымы кездеседі. Бізде ше? Олардың саны бар-жоғы 2 млн бастан аспайды.

Дәрігерлер ешкі сүтінің пайдалы екенін жоққа шығармайды. Оның құрамында денсаулыққа өте қажетті дәрумендер көп көрінеді. Атап айтқанда, асқазан-ішек жолдарының аурулары, сусамыр ауруларына қарсы тигізетін әсері мол. Сондай-ақ ағзаның қорғаныстық қасиеттерін арттыра түседі. Ешкі сүтінің құрамындағы қанықпаған май қышқылдары да деннің саулығына оң әсерін тигізеді. Аталмыш қышқылдар несеп айдау жолдарына таптырмас ем екен. Ешкі сүті адам ағзасында тез қорытылады. Тіпті ол жас балаларға арнайы тағам есебінде пайдаланылады. Көнекөз қариялар «ешкі сүті құрамы жағынан ана сүтімен пара-пар» дегенді бекер айтпаған болар...

Қазақ жерінде ешкі малын өсіруге мол мүмкіндік бар. Елімізде табиғи жайылым көлемі жетеді. Дерекке көз салсақ, Қазақстанда 180 млн гектарға жуық табиғи жайылым бар екен. Одан қалды, ешкі бағуға өте қолайлы 7,2 млн гектар шамасында таулы өңір орналасқан. Сондай ақ 20 млн гектар шамасында тасты аймақтар бар. Тастан-тасқа секіріп үйренген ешкі малы үшін жайылым бізде молынан жетіп жатыр. Өкініштісі, бізде оған деген дұрыс көзқарас жеткіліксіз. Өзіміз баққаннан гөрі, сырттан сатып алғанды оңай санаймыз. Елімізде мал шаруашылығын дамыту бағытында төрт түлік қатарынан «кұрметті» орын ала алмай қалса да, ешкі малын өсіруге көңіл бөлгеніміз өте орынды болар еді. Әрине, бүгінгі заманда өткеннің өлшемі жүре қоймасы анық. «Айдағаның – бес ешкі, ысқырығың жер жарады» деуге болмас.

Қашаннан да қалт айтпайтын халқымыз бір кездері «есі кеткен ешкі жинайды» деген тәмсілді артта қалдырған екен. Бұл нақыл малдың бұл тұқымының өсімтал екендігіне байланысты айтылса керекті. Есебін білгенге ешкі өсіру өте тиімді кәсіптің көзі екені көрініп тұр. Дегенмен әлі күнге дейін ешкі малына дұрыс назар аударылмай келеді.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, ешкі түлігін өсіру өте пайдалы екен, себебі ешкі түлігі өсімтал, бағып күтуі жеңіл, басқа түліктерге қарағанда көп шығын қажет етпейді. Менің апам мен атам ешкі түлігінің пайдасы көп дейді.

Біздің үйдегі ешкілердің әрқайсысы күніне 1-1,5 литрдей сүт береді, Апам ешкінің сүтінен айран, құрт, май, ірімшік жасайды, олар өте дәмді. Ешкінің жүнінен түбіт алады, қылынан арқан жасайды, жүнін иіріп бізге шұлық тоқып береді, Менің атам ешкінің сүтін көп ішеді, себебі асқазанымның ауруы осыдан жазылды дейді. Менен кейінгі кішкентай іні-қарындастарым да ешкі сүтін ішіп өсті, Менің сондықтан ешкі түлігі туралы көп білім келді, іздендім, соның нәтижесінде ғалымдардың ешкі сүтінің емдік және аурулардың алдын алуда, әсіресе анемияда, тағамдық аллергияда, туберкулезде, асқазан, ішек-қарын жолдарының ауруларында, диабетте, диатезде, ағзаның қорғаныс қызметін атқаруда, ағзадан ауыр металдардың тұздары мен радионуклидтерді шығаруда және көздің нашар көруінде пайдалы деген дәлелдерін білдім. Сондай-ақ олар балаларды қоректендіруде сиыр сүтіне қарағанда ешкі сүті жарамды келеді. Сиыр сүтіндегі темірге қарағанда ешкі сүтінің темірі жақсы сіңеді, бұл анемияның алдын алуда аса маңызды, -деп отыр мамандар.

Үйдегі ешкілер көбінесе егіз туады. Апам айтады халқымыз «ешкі тұқымы егіз лақ»- деп бекер айтпаған дейді.

Ұсыныс:

1. Елімізде ешкі малын өсіруге көп көңіл бөлінсе;
2. Дүкендегі дайын сүттерге қарағанда ешкі сүтін балаларға көп ішкізсе;
3. Дәрі-дәрмектің орнына ешкі сүтінен алынатын өнімдерді көп пайдаланса.

Әдебиеттер тізімі:

1. Козоводство // Товароведение, экспертиза, торговля [Электронный ресурс]. Режим доступа : <https://znaytovar.ru/s/Kozovodstvo.html>. - 2017.
2. Сәбденов Қ.С., Арынғазиев С. Ешкі шаруашылығы. Оқулық. Алматы 2010.
3. Доеение овец и коз // Кузнецов А. Ф. Гигиена содержания животных: справочник. – СПб.: Лань, 2013.
4. Колосов, Ю. А. Основы козоводства : учеб. пособие / Ю. А. Колосов, Е. Б. Запорожцев, А. И. Баранников. - Ростов-на -Дону : Феникс, 2011.

5. Козоводство // Практический справочник животновода /авт.-сост. : А. Ф. Барабаш, Г. А. Хлевная, А. К. Хлевная [и др.]. - М. : Изд-во АСТ, 2013.

6. Соколов, В.В. Мировой генофонд овец и коз: Монография / В.В. Соколов и др.; ФГОУ ВПО Ижевская ГСХА. – Ижевск: РИО ИжГСХА, 2014.

7. Биологические особенности коз // Кузнецов А. Ф. Гигиена содержания животных: справочник. – СПб. : Лань, 2013.

8. Колосов, Ю. А. Основы козоводства : учеб. пособие / Ю. А. Колосов, Е. Б. Запорожцев, А. И. Баранников. - Ростов-на -Дону : Феникс, 2011.

Маңғыстаудың жеті кереметі

Шодыраева Ш.К.

Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университетінің аға оқытушысы, менеджмент магистрі

Маңғыстау өңірі – бағзы заманнан құпиясын ішке бүккен, көшпелілердің ата-қонысы болған құтты өлке. Жерінің асты қазынаға, жерінің үсті аңызға толы, 362 әулиеге мекен болған қасиетті мекен. Осы киелі мекеніміздің жеті кереметіне тоқталсақ...

1. Эмблема. Көзіңізге алдымен шалынар Маңғыстау өлкесінің эмблемасы. Биік тұғырға орнатылған эмблема бұл өлкенің көрерге көз керек тарихи-архитектуралық ескерткіштерінде, жартас беттеріне салынған ежелгі, бізге беймәлім суретшінің туындысынан алынған. Бір қараған адамға қарапайым, қарадүрсіндеу көрінгенмен осы бір жартас бетінде салынып бүгінге жеткен суреттің сізге айтар сыры көп сияқты. Сонау ықылым заманнан бұл жер тұрғындарының арқасын кенге салып жайбарақат кешкен күндері аз болыпты. Үнемі аттың жалында, атанның қомында күндіз күлкі, түнде ұйқысын бұзған жан-жақтан анталаған жауына қарсы тұрып, туған жерінің пұшпақтай жерінде жат қолына жібермей арпалысумен өтіпті.

2. Арқарлар. Маңғыстауға тән көріністердің бірі арқарлар болатын. Қаратаудың бойында, анау Үстіртке иек артсаң болды, шың жағалап алыстан көз тіккен, сол жердің қожасындай өзін еркін сезінген шаңырақ мүйіз арқарлар жүретін. Кәзір «Қызыл кітапқа» еніп, көзі азайған арқарлар бір кездері осы жердің сәні болған-ды. Өйткені халық осы бір дала еркесін әу бастанда киелі санап оны асқақтықтың, бекзаттықтың символы санаған. Орынсыз қырып жоюға жол бермеген. «Арқардың аруағы қатыгездікті көтермейді, ондай аңшының алдынан бір күні арқар омқа тұрады. Қолы қаралы, дүниеге тойымсыз аңшының ажалы содан болып үрім-бұтағының тағдыры қиын жағдайға ұшырайды» деген ұғым қалыптасқан. Сондықтан да арқар киелі.

3. Боталы аруана, шыңырау. Сонау көне замандардан күні бүгінге дейін Маңғыстау сияқты құлан жортпас құла дүзде күнделікті тұрмыста үлкен рөл атқарып келе жатқан жануардың бірі түйе. Түйе-жер бетіндегі шөлге және аштыққа ең шыдамды жануарлардың бірі. Көшпенді халық үшін ол мінсе көлік, сойса-ет, сауса-шұбат, жүнін күзеп қажетіне жаратса киім-кешек болған ең пайдалы, ең тиімді жануар. Осындай қасиеттерін бағалалаған ата-бабаларымыз Ойсылқараны айрықша қадірлеп, кие тұтқан. Қысылғанда пана, тарыққанда талғажау еткен. Ыстық пен суыққа, аштық пен шөлге шыдамды түліктің мойымастығын дәріптеген халқымыз небір асыл азаматтарын сол түйеге балап «Нар жігіт екен» деп те мақтан тұтқан.

Шыңырау шөл даладағы өмір үшін күрестің ұлы символы. Сондықмен ол Әбіш Кекілбайұлы сияқты заманымыздың заңғар жазушысының, ұлы суреткерінің шабыт көзіне айналды. Әлем әдебитінің алтын қорын «Шыңыраудай» шынайы шығарма толтырды. Бүгінде төрткүл дүниенің әдебиет сүйер қауымы Маңғыстау десе алдымен шыңырау құдықты, Еңсепті есіне алады.

4.Шерқала тауы. Шерқала – Бозашыдан Хорезм мен Хиуаға баратын жол бойындағы тау, қамал аты. Арабшадан аударғанда «жолбарыс» деген мағынаны білдіреді. Төңкерілген кеседей болған таудың жан-жағы биік құз, шығатын жол жоқ.

5.Каспий теңізі. Каспий теңізі туралы энциклопедиялық басылымдарда Еуроазия құрылығының орталығында, мұхиттардан алыста, оқшау жатқан тұйық су алабы деп жазылады. Сонау ерте заманан бері бұл теңіздің Каспий, Гиркан, Хвалын, Хазар деген атаулары тізбектеліп ұзын саны 92-ге жетіпті. Каспий теңізінің өңірі көптеген Еуроазия халықтарының этнографиялық және мәдени бастауының маңызды бір ошағы саналады, яғни тарихи-мәдени өлке болып табылады. Каспий-достық теңізі. Сонау ерте заманнан Маңғыстау түбегінің іргесінен толқыны ұрып, жағалауына орналасқан халықтарға ырыс-несібесін аямай төгіп келе жатқан Каспий өлке тұрғындары үшін қасиетті теңіз болып есептеледі.

6. Шар тастар. Өлкеде бір-біріне ұқсамайтын шар тастар, саңырауқұлақ тәрізді тастар көптеп кездеседі. Көбіне мұндай тастар Таушық пен Жыңғылды бағытындағы жоталарда, Таушық-Шайыр бағытындағы «Тас жол» деп аталатын жерлерде өте көп. Саңырауқұлақ тастар беріге дейін Жыңғылды ауылындағы «Сарқалпақ» аталатын биік жота басында тұратын. Соңғы саңырауқұлақ тас өткен ғасырдың тоқсаныншы жылдар құлады. Жиырмамыншы ғасырдың басында Маңғыстауға келген Гаспар Насибяныңтің, берідегі өлке байлығын зерттеушілердің еңбектерінде осы тастардың суреттері берілген болатын. Осында өзге жерге ұқсамас ерекшелігімен Маңғыстау аспан астындағы мұражай екенін тағы да мойындатады.

7. Адай жылқысы.Табиғатпен біте қайнасқан көшпелі халықтың өмірінде жылқы малының алатын орны ерекше. Біздің ата-бабаларымыз жауға шапса пырағы болған, етін, сүтін тамақтыққа пайдаланған жылқы малына ерекше мән беріп, оның тұқымын үнемі асылдандыруды бір сәтте есінен шығармаған. Адай жылқысы жеті генелогиялық линиядан тұрады. Олар Бекес торы, Еңсеген торы, Ізтұрған көк, Есболай жирен, Есболай торы, Қибас көк, Өрендік. Адай жылқысының эволюциялық даму жолы Адай халқымен астарлас, тағдырлас қатар деп есептесек, олар тек айғыр үйірі болып бағылып, жем-шөп, ерекше күтімнен мақұрым, қосымша шығынсыз жайылыспен күнін көрген түліктің түрі.

Уақыт өте-өте жануралар түрі және де рухани жерлер жоқ болып бара жатыр, сондықтан біз ата-бабаларымыз қалдырып кеткен байлықты сақтап қалуға бар күшімізді салуымыз қажет. Бірақ тек рухани жерлер емес және ата-бабаларымыздан ұрпақтан ұрпаққа берілген тәрбиесін жалғастырып келесі ұрпаққа жалғастыру, біздің міндетіміз.

Требования к содержанию и оформлению

Авторские права.

Высылая материалы, автор гарантирует, что

- по данной работе у автора нет обязательств перед третьими лицами, препятствующими размещению материалов;

- отправляя материал для публикации в журнале, Вы подтверждаете, что права на нее принадлежат Вам, и если возникнут проблемы с соблюдением авторских прав, то обязуетесь разрешать их самостоятельно;

Требования к содержанию и оформлению статей:

1. В структуру статьи должны входить: заглавие статьи; ФИО автора/ов; занимаемая должность; название учреждения; город/район; текст статьи; список литературы, который должен содержать лишь цитируемые в тексте работы.

2. Заглавие статьи должно быть информативным, лаконичным.

3. Статья предоставляется в редакцию журнала в электронном виде.

4. Объем статьи не должен превышать **4 страниц** формата А4, страницы должны быть целиком заполнены текстом. Шрифт 14 Times New Roman, интервал – 1,0. Поля: слева, справа, сверху, снизу – 2 см, включая таблицы, схемы, рисунки и список литературы.

5. Все формулы должны набираться в «Редакторе формул» в текстовом редакторе Word.

6. Все графики и диаграммы и прочие выстраиваемые объекты должны быть снабжены числовыми данными, обеспечивающими при необходимости их (графиков, диаграмм) достоверное воспроизведение, размер шрифта-12 пт.

7. Табличные сноски располагаются под таблицей.

8. Список литературы оформляется в конце статьи.

9. Статья сопровождается краткими аннотациями (5-7 предложений), содержащими информацию о тематике и проблематике статьи, цели ее написания.

10. Ответственность за содержание статьи несут авторы.

11. Редакционная коллегия оставляет за собой право публикации или отклонения статьи.

12. Материалы авторам не возвращаются.

13. Статьи, оформленные с нарушением требований, к регистрации не принимаются.

14. Фото не помещать в текст (сохранять отдельно в формате JPG с нумерацией от №1, №2). В тексте статьи указывать номер фото, выделяя жирным шрифтом.

15. В отдельном от статьи файле (Заявка) указываются сведения об авторе: ФИО, учёная степень, учёное звание, занимаемая должность, название учреждения, домашний адрес, контактные телефоны, e-mail.

16. Можно приложить качественную фотографию автора (в электронном виде).

17. Редакционная коллегия имеет право вернуть на доработку автору материалы при невыполнении предъявляемых требований, наличии орфографических, грамматических и стилистических ошибок, отрицательной рецензии.

18. Статья обязана сопровождаться Рецензией, с подписью автора и печатью учреждения, в которой работает рецензент (авторами рецензии могут быть, руководители МО, методисты, ППС института или вуза)

19. Материалы представляются на казахском или русском языках на электронный адрес **ziat.journal@mail.ru**

Требования к содержанию и оформлению методической разработки:

1. Представляемый материал (методическая разработка, конспекты) должен являться оригиналом, неопубликованным ранее в других печатных изданиях.

2. Первая страница должна содержать следующую информацию: заглавие, фамилию, имя автора, место работы (наименование организации) автора, далее следует текст.

3. В конце метод.разработки должен быть приведен список использованной литературы.

4. Материалы представляются на казахском или русском языках на электронный адрес ziat.journal@mail.ru в формате «Microsoft Word».

5. Объем текста не должен превышать **4 страниц** формата А4. Набор текста должен быть осуществлен с учетом соблюдения общепринятых стандартов (абзацные отступы, «одинарный» межстрочный интервал и тп.), тип шрифта «Times New Roman», шрифт 14, интервал – 1,0. Поля: слева, справа, сверху, снизу – 2 см.

6. Ответственность за содержание материала несут авторы.

7. Методические разработки, оформленные без соблюдения данных требований не принимаются к публикации.

8. При наличии редакционных замечаний материал так же возвращается автору на доработку.

Мазмұны мен рәсімделуіне қойылатын талаптар

Авторлық құқық.

материалды ұсынғанда, автор кепілдік береді

- осы жұмыс бойынша авторда материалдарды орналастыруға кедергі келтіретін үшінші тұлғалардың алдында міндеттемелер жоқ;

- журналға материалды жариялауға жібере отырып, сіз оған деген құқық Сізге тиесілі екенін растайсыз, егер авторлық құқықты сақтауда проблемалар туындаса, оларды өз бетінше шешуге міндеттенесіз;

Мақалалардың мазмұны мен рәсімделуіне қойылатын талаптар:

1. Мақала құрылымына: мақаланың атауы; автордың аты-жөні; атқаратын қызметі; мекеменің атауы; қала/аудан; мақала мәтіні; тек жұмыс мәтінінде дәйексөз келтірілетін әдебиеттер тізімі кіреді.

2. Мақаланың тақырыбы ақпаратқа толы, жинақы болуы керек.

3. Мақала журнал редакциясына электронды түрде ұсынылады.

4. Мақала көлемі А4 форматындағы 4 беттен аспауы тиіс, беттер толық мәтінмен толтырылуы тиіс. Қаріп 14 Times New Roman, интервал – 1,0. Өрістер: сол, оң, жоғарғы, төменгі – 2 см, кестелерді, сызбаларды, суреттерді және әдебиеттер тізімін қоса алғанда.

5. Барлық формулалар Word мәтіндік редакторында "Формулалар редакторында" терілуі тиіс.

6. Барлық кестелер мен диаграммалар және өзге де құрылатын объектілер сандық деректермен жабдықталуы тиіс, қаріп мөлшері-12 пт.

7. Кестелік сілтемелер кестенің астына орналастырылады.

8. Әдебиеттер тізімі мақала соңында рәсімделеді

9. Мақала тақырыбы мен мәселесі, оны жазу мақсаты туралы ақпаратты қамтитын қысқаша аннотациялармен (5-7 сөйлем) сүйемелденеді.

10. Мақала мазмұнына авторлар жауап береді.

12. Редакциялық алқа мақалаларды жариялау немесе қабылдамау құқығын өзіне қалдырады.

12. Материалдар авторларға қайтарылмайды.

13. Талаптар сай келмейтін мақалалар тіркеуге қабылданбайды.

14. Суретті мәтінге орналастырмау (№1, №2 нөмірленген JPG форматында жеке сақтау). Мақала мәтінінде Фото нөмірін жазып көрсеті қажет.

15. Мақаладан бөлек файлда (өтінім) автор туралы мәліметтер көрсетіледі: аты-жөні, оқу дәрежесі, оқу атағы, атқаратын қызметі, мекеменің атауы, мекен-жайы, байланыс телефондары, e-mail.

16. Автордың сапалы суретін (электронды түрде) қоса беруге болады.

17. Редакциялық алқа қойылатын талаптар орындалмаған, орфографиялық, грамматикалық және стилистикалық қателер, теріс рецензиялар болған кезде материалдарды авторға толықтыруға, өзгертуге қайтаруға құқылы.

18. Мақалаға рецензия жазылуы керек, онда рецензия жазған автордың қолы және рецензент жұмыс істейтін мекеменің мөрі қойылуы қажет (рецензияның авторлары ӘБ жетекшілері, әдіскерлер, институттың немесе ЖОО-ның профессор-оқытушылар құрамы болуы мүмкін).

19. Материалдар қазақ немесе орыс тілдерінде электронды мекен-жайға ұсынылады **ziat.journal@mail.ru**

Әдістемелік әзірлемелердің мазмұны мен рәсімделуіне қойылатын талаптар:

1. Ұсынылатын материал (әдістемелік әзірleme, конспектілер) бұрын басқа баспа басылымдарында жарияланбаған болуы тиіс.

2. Бірінші бетте мынадай ақпарат болуы тиіс: материал тақырыбы, тегі, аты, жұмыс орны (ұйымның атауы), әрі қарай мәтін жазылады.

3. Соңында пайдаланылған әдебиеттер тізімі келтірілуі тиіс.

4. Материалдар қазақ немесе орыс тілдерінде "Microsoft Word" форматында электронды мекен-жайға ұсынылады **ziat.journal@mail.ru**.

5. Мәтін көлемі А4 форматындағы 4 беттен аспауы тиіс. Мәтін терімі жалпы қабылданған стандарттарды (абзацтық шегіністер, жоларалық "бір" интервал және т.б) сақтауды есепке ала отырып жүзеге асырылуы тиіс.), "Times New Roman" шрифтінің түрі, 14 шрифт, интервал – 1,0.

6. Материалдың мазмұнына авторлар жауапты

7. Осы талаптарды сақтамай рәсімделген әдістемелік әзірлемелер жарияланымға қабылданбайды.

8. Орталық қойылатын талаптар орындалмаған жағдайда, орфографиялық, грамматикалық және стилистикалық қателер, болған кезде материалдарды авторға толықтыруға, өзгертуге қайтаруға құқылы.